

Juuri

E-A:n esittämien

60

KAARINA SUONIO

VAIKUTELMIA ETELÄ-AFRIKASTA KESÄLLÄ 1977

LUKIJALLE

Tämä raportti perustuu kansanedustaja Terhi Niemisen kanssa tekemäämme Etelä-Afrikan matkaan. Olimme Naisten Kansainvälisen Demokraattisen Liiton lähettämänä Etelä-Afrikassa 17.07.-27.07.1977. Tehtävänäimme oli hankkia tietoja apartheid-järjestelmästä erityisesti naisten ja lasten kannalta. Kansanedustajien lähettäminen Etelä-Afrikkaan havainnoitsijoiksi kuuluu NKDL:n rotusorron vastustamisprojektiin. Liitolta on pyydetty rotusorrosta aineistoa mm. YK:n ihmisoikeuksien komissiolle. Matkamme suoritettiin "turistimatkana" eikä meillä ollut isäntiä Etelä-Afrikassa. Tässä raportissa esitetyt tiedot perustuvat havaintoihin, lukuihin keskusteluihin apartheidia aktiivisesti vastustavien henkilöiden kanssa sekä matkalla ja sen jälkeen saatuun kirjalliseen aineistoon.

Kesän jälkeen olot Etelä-Afrikassa ovat nopeasti kiristyneet. Vapaustaistelija Steve Biko, jonka haastattelu sisältyy raporttiin, on surmattu poliisivankilassa. Etelä-Afrikan hallitus on lakkauttanut lukuisia kansalaisjärjestöjä ja eräitä sanomalehtiä. Vorster on järjestänyt vaalit, joissa nationalistit saivat entistä voimakkaamman kannatuksen valkoisilta. Tapahtumien nopea kulku Etelä-Afrikassa on aiheuttanut sen, että osa tässä raportissa esitetyistä tiedoista on jo ehtinyt vanhentua.

Muu maailma on tuominut Etelä-Afrikan harjoittaman rotusortopolitiikan. YK:n ja sen jäsenvaltioiden, myös Suomen, kannanotot Etelä-Afrikan kysymyksessä ovat terästyneet syksyn 1977 tapahtumien jälkeen. Vielä on kuitenkin suuri kuilu sanojen ja käytännön tekojen välillä. Vapaudestaan taistelevat eteläisen Afrikan kansat niin Zimbabwessa, Namibiassa kuin rotusorron vahvimmassa linnakkeessa Etelä-Afrikassa tarvitsevat moraalisen, poliittisen ja taloudellisen tukemme juuri nyt.

S I S Ä L L Y S L U E T T E L O

	Sivu
ROTUSORRON KEHITYS	1
PASSILAIT	6
BANTUSTANIT	11
AFRIKKALAISTEN KAUPUNGINOSAT	14
Soweto	14
Katutura	17
Siirtotyöläisten asuntolat	18
TYÖ JA TOIMEENTULO	19
POLIITTINEN VAINO	23
Winnie Mandelan pakkosiirto ja kotiaresti	24
Poliisin suorittama ahdistelu ja ilmiantajat	25
Kidutukset, murhat	25
ETELÄ-AFRIKAN LEHDISTÖN "VAPAAUS"	28
LAILLINEN OPPOSITIO	29
HALLITUKSEN KANNATTAJAT	31
MUSTA TIETOISUUS - STEVE BIKO	31
MUSTAN YHTEISÖN OHJELMAT	35
"NIMETTÖMÄT TAISTELIJAT"	36
NAMIBIA	37
TEBELLO MOTAPANYANEN HAASTATTELU	41

Rotusorron kehitys

Valkoisten maihinnousu

Valkoiset tulivat Etelä-Afrikkaan vuonna 1652. Hollantilaiset perustivat siirtokunnan Hyväntoivonniemeen. Seuraavalla vuosisadalla saapuivat englantilaiset. 1800-luvulla valkoisten maahanmuutto laajeni. 1900-luvun kynnyksellä hollantilaisperäiset buurit ja englantilaiset taistelivat maan hallinnasta buurisodassa, joka päättyi englantilaisten voittoon. Vuonna 1910 muodostettiin Etelä-Afrikan liittovaltio, joka liittyi dominiona Brittiläiseen Kansanyhteisöön.

Vuonna 1961 Etelä-Afrikka muutettiin valkoisten kansanääntestyksen perusteella tasavallaksi ja samalla se erosi Brittiläisestä Kansanyhteisöstä.

Afrikkalaiset ovat maan alkuperäistä väestöä. He asuivat Etelä-Afrikan alueella jo kauan ennen ensimmäisten valkoisten tuloa. Eurooppalaiset valtasivat alueita afrikkalaisilta ja alistivat afrikkalaisia työvoimaksi siirtolaisten perustamille tiloille. Buurit omaksuivat opin valkoisten rodullisesta ylemmyydestä ja alkoivat järjestelmällisesti toteuttaa rotuerottelua. Myöhemmin saapuneet englantilaiset suhtautuivat vapaamielisemmin afrikkalaisväestöön. He halusivat kehittää kaivostoimintaa ja teollisuutta, mikä edellytti riittävän työvoiman saantia. Tämä afrikaaneria puhuvien buureista polveutuvien valkoisten ja englantia puhuvien englantilaisista polveutuvien valkoisten erilainen suhtautuminen afrikkalaisiin ja rotuerotteluun heijastuu Etelä-Afrikan poliittisessa ilmapiirissä tänäkin päivänä.

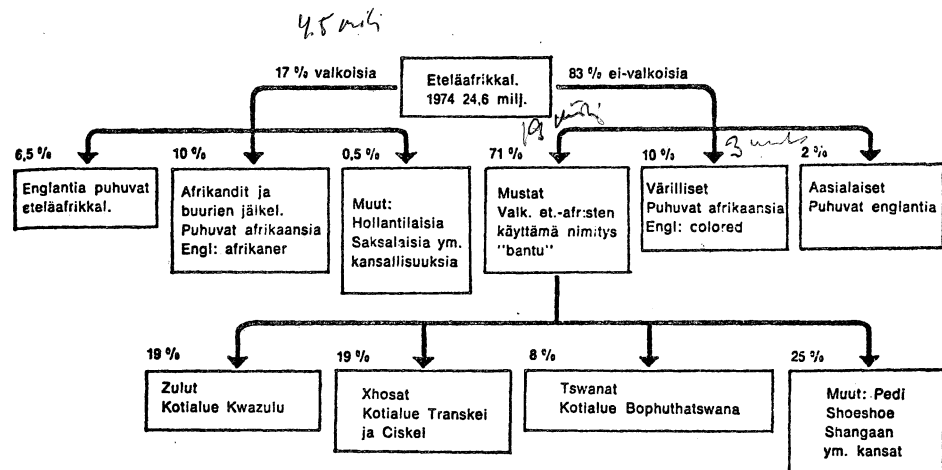
Etelä-Afrikan valtavat luonnonrikkaudet, suotuisa ilmasto ja mahdollisuus käyttää halpaa työvoimaa ovat houkutelleet valkoisia alueelle. Vaikka valtaosa valkoisista on asunut Etelä-Afrikassa useiden sukupolvien ajan, tapahtuu edelleen myös maahanmuuttoa ja Etelä-Afrikan hallitus tukee sitä aktiivisesti. Toisaalta valkoisten poismuuttoa on vaikeutettu rajoittamalla omaisuuden vientiä maasta. Valkoisten absoluuttisen lukumäärän lisääntymisestä huolimatta heidän suhteellinen osuutensa vähenee, koska ei-valkoisen väestönosan luonnollinen lisääntyminen tapahtuu nopeammin.

Väestö ja roturajat

Etelä-Afrikan ei-valkoinen väestö on jaettu kolmeen keskenään eriarvoiseen ryhmään: afrikkalaisiin, värillisiin ja aasialaisiin. Värilliset ovat valkoisten uudisasukkaiden ja alkuperäisen väestön jälkeläisiä. Nykyisten rotulakien mukaan valkoisten avioituminen muiden rotujen kanssa on kielletty. Aasialaiset ovat valtaosaltaan intialaisia, jotka ovat aikoinaan tulleet Afrikkaan.

Etelä-Afrikan valkoinen vähemmistö hallitsee hajoittamalla. Sen vuoksi myös afrikkalaiset on jaettu heimoihin ja eri heimoille osoitetaan eri asuma-alueet niin kaupungeissa kuin valkoisten suunnittelemissa heimopohjaisesti jaetuissa "bantustaneissa".

Etelä-Afrikan väestö jakaantuu seuraavasti:



(Kuvio lainattu Sven-Ivar Sundqvistin kirjasta:
Etelä-Afrikan kultakausi. Kokonaisväkiluku on
vuonna 1977 noin 27 miljoonaa)

Rotuerottelu- lakien kehitys

Afrikkalaisen väestön alistaminen ja käyttö halpana työvoimana on alusta saakka kuulunut valkoisten toimintapolitiikkaan Etelä-Afrikassa. Kuitenkin nationalistipuolueen nousu valtaan vuonna 1948 johti apartheidin eli eri rotujen erillisen kehittämisen kiihtyvään toimeenpanoon.

Seuraavat esimerkit kuvaavat lainsäädännön kehittymistä:

- Vuonna 1913 ja 1936 säädetyillä laeilla suoritettiin maanjako siten, että vajaan viidesosan muodostava valkoinen väestö sai 87 % maasta ja neljä viidesosaa väestöstä 13 % maasta. Tämä maanjako on bantustanien perustamisen pohjana.
- Vuonna 1936 poistettiin afrikkalaiselta väestönosalta äänioikeus.
- Vuonna 1937 annetulla lailla rajoitettiin afrikkalaisten omistusoikeutta ja määrättiin, että kaikkien afrikkalaisia palvelevien laitosten, kuten kirkkojen, koulujen, sairaaloiden jne. tulee sijaita afrikkalaisten asuinalueilla.

- Vuonna 1950 säädettiin ns. passilait, jotka velvoittivat kaikki yli 16-vuotiaat afrikkalaiset miehet kantamaan aina mukanaan passia. Naisiin passilait ulotettiin joitakin vuosia myöhemmin. Passi sisältää henkilötiedot, työluvan ja oleskeluluvan kaupungissa sekä tiedot rodusta. Samana vuonna säädettiin laki, joka rajoitti liikkumisvapautta ja loi viranomaisorganisaation valvomaan työvoiman liikkumista.
- Vuonna 1950 säädettiin laki kommunismin tukahduttamisesta. Tämän lain nojalla harjoitetaan täysin mieltävaltaista poliittista vainoa.
- Vuonna 1955 poistettiin värillisiltä äänioikeus, mutta heille jätettiin oikeus valita muutama valkoinen symboliedustaja huolehtimaan heidän oikeuksistaan parlamentissa. Tämäkin oikeus poistettiin vuonna 1959.
- Vuonna 1959 annettiin afrikkalaisalueiden itsehallinnon kehittämlaki. Tällä lailla perustettiin bantustaneihin hallintoelimet ja samalla afrikkalaisilta poistettiin lopullisesti viimeinen mahdollisuus olla edustettuina valkoisten edustajien välityksellä parlamentissa.
- Vuonna 1967 säädettiin terrorismilaki, jota ryhdyttiin soveltamaan takautuvasti vuodesta 1962. Valtaosa pidätyksistä ja poliittisista tuomioista tapahtuu nykyisin terrorismilain nojalla.
- Vuonna 1970 annetulla lailla määritellään jokainen afrikkalainen jonkin bantustanin kansalaiseksi, jolloin hän menettää kansalaisuuden ja oikeudet Etelä-Afrikan muilla alueilla.

Laillistettua
riistoa

Apartheidin toteuttaminen on kehittänyt lakipykälien viidakon. Edellä mainittujen lakien lisäksi on kymmeniä muita lakeja, jotka yksityiskohdittain säätelevät rotusuhteita. Tiedot ammatit ja työt ovat kiellettyjä ei-valkoisilta, afrikkalaisen työvoiman määrä yrityksissä on laissa kiintiöity, erilliset liikennevälineet, odotussalit, käymälät, ravintolat, baarit, teatterit jne. valkoisille ja ei-valkoisille perustuvat lakiin. Valkoisille ja ei-valkoisille on erilainen työlainsäädäntö, sosiaaliturva ja palvelujen lakisääteinen taso sekä luonnollisesti erilainen rikoslaki. Lakeja on paljon ja ne ovat varsin yksityiskohtaisia, mutta silti ne jättävät viranomaisille äärettömän mielivallan. Esimerkiksi laissa säädellään tarkoin, millä edellytyksillä afrikkalainen voi saada luvan asua kaupunkialueella, mutta toisaalta viranomainen voi milloin tahansa evätä tai ilman perusteita peruuttaa tämän luvan.

Yhdistyneet Kansakunnat on vuonna 1974 julkaisemassaan kirjasessa "Apartheid käytännössä" osoittanut, miten apartheid-lainsäädäntö kohta kohdalta rikkoo ihmisoikeuksien julistuksen keskeiset periaatteet.

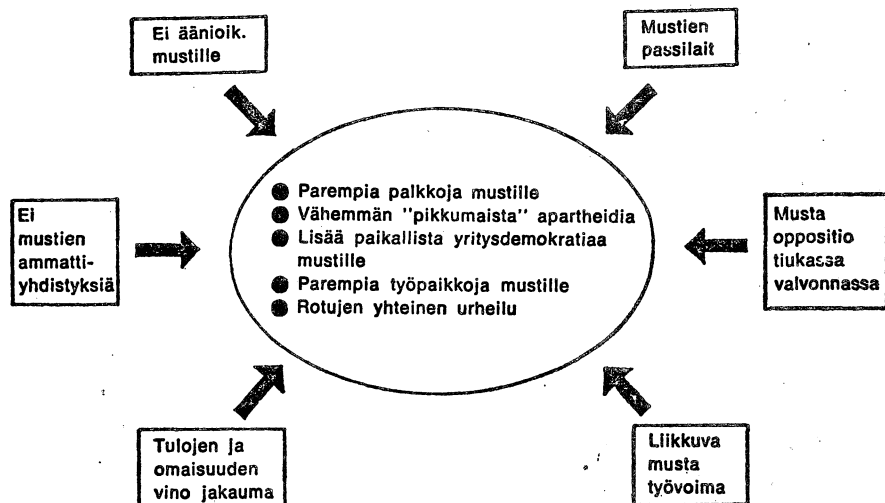
Apartheid-lainsäädännön tehtävänä on takoa turvattomuuden ja mielivallan kahleet jokaiselle ei-valkoiselle ihmiselle, jotta heidän hyväksikäyttönsä voisi häiriintymättä jatkua. Apartheid on laillistettua riistoa.

Näennäisiä
lievennyksiä

Kiristytvä
ote

Vorsterin hallituksen rotusortopolitiikka kiristyy jatkuvasti. Ulkoinen ja sisäinenkin painostus on johtanut tosin näennäislievennyksiin ns. pikkuapartheidin osalta. Esimerkiksi eri rodut voivat yhteisesti käyttää Johannesburgin puistoja. Kuvia mustasta ja valkoisesta samalla penkillä komeili kesällä 1977 päivälehdissä. Liikemiesten vaatimuksesta afrikkalaisille on hiljattain sallittu pääsy viiden tähden hotelleihin. Urheilussa kaadetaan roturajoja jne. Samanaikaisesti kuitenkin ruuvia kiristetään olennaisemmillä alueilla. Hallitus, joka korkeasuhdanteen aikana on leväperäisesti valvonut afrikkalaiskiintiön noudattamista työpaikoilla, ilmoitti tänä vuonna, että kaikki kiintiön ylittävät afrikkalaiset on irtisanottava. Valkoinen parlamentti kaksinkertaisti kuluvana vuonna luvattomasta työnteosta ja luvattomasta työhönotosta seuraavat rangaistukset. Juuri heinäkuussa käytiin lehdistössä kiivasta väittelyä sisäministeri Bothan ilmoituksesta, jonka mukaan afrikkalaiset pienyrittäjät tullaan karkoittamaan valkoisten alueelta.

Tilannetta kuvaa hyvin Sven-Ivar Sundqvistin kirjasta lainattu kuvio, joka kertoo, että apartheid-järjestelmän raudanluja ulko-kuori sietää vähäisiä järjestelmän sisäisiä muutoksia:



Kuviosta on huomautettava, että keskiympyrässä mainitut myönnytykset eivät suinkaan ole toteutuneet, vaan ne edustavat lähinnä Etelä-Afrikan valkoisen edistyspuolueen ja liikemiespiirien vaatimuksia yhteiskuntarauhan turvaamiseksi.

Nationalistien ylivalta

Vuonna 1948 vaaleissa valtaan nousseella nationalistipuolueella on Etelä-Afrikan parlamentissa vankka enemmistö: 171 paikasta 123 paikkaa. Vaalijärjestelmä suosii valtapuoluetta, koska jokaisesta vaalipiiristä valitaan yksi kansanedustaja ja vaalipiirijakoa voidaan muuttaa senaatin päätöksellä. Senaatin jäsenet valitsee parlamentti, joten järjestelmä on vankasti nationalistien käsissä.

Vorster on määrännyt pidettäväksi ennen aikaiset vaalit marraskuussa 1977. Näillä vaaleilla nationalistit haluavat osoittaa erityisesti muulle maailmalle, että hallituksella on valkoisten tuki.

Oppositio vailla voimaa ja vaihto- ehtoa

Etelä-Afrikan ainoalla laillisella oppositiopuolueella, edistyspuolueella, on parlamentissa vain 18 paikkaa senkin jälkeen, kun puolue yhdistyi syyskesällä 1977 ns. Bessonin ryhmän kanssa. Edistyspuolue ei edusta todellista vaihtoehtoa nationalistien rotusortopolitiikalle. Se vaatii apartheidin lieventämistä ja afrikkalaisten elinolojen kohentamista, mutta vastustaa enemmistövaltaan siirtymistä. Se on valmis ottamaan afrikkalaiset mukaan ainoastaan sellaiseen päätöksentekoon, joka tapahtuu neuvottelupöydässä konsensusperiaatteella.

Vapautusliik- keet "laitto- mia"

Etelä-Afrikan valkoiset eivät siis tule vapauttamaan kansan enemmistöä olipa sitten vallassa mikä tahansa valkoisten puolueista. Muutos on ei-valkoisten käsissä, mutta heiltä on riistetty lailliset keinot. Vuonna 1912 perustettu Afrikan Kansalliskongressi (ANC) ja siitä vuonna 1959 irtautunut Pan-Afrikkalainen Kongressi (PAC) julistettiin laittomiksi vuonna 1960. Sen jälkeen vapautusliikkeet ovat toimineet maan alla ja maan rajojen ulkopuolella. Myöhemmin on syntynyt uusia liikkeitä, joita ei toistaiseksi ole julistettu laittomiksi, mutta joiden johtajia ja aktiivisia jäseniä on pidätetty, tuomittu vankilaan ja surmattu. Tärkeimpiä näistä ovat mustien opiskelijoiden järjestö (SASO) ja Mustan Kansan Konventio (BPC).

Vastarinta tii- vistyy ja laaje- nee

Kansan vastarinta on tiivistynyt ja laajentunut samanaikaisesti, kun hallituksen rotusortopolitiikka kiristyy ja sen harjoittama poliittinen vaino kiihtyy. Koululaisten ja opiskelijoiden nousu Sowetossa ja muissa afrikkalaisten kaupunginosissa merkitsi erästä käännekohtaa. Nuorison nousu ja sen tukahduttamiseksi käytetyt väkivaltaiset keinot kohottivat afrikkalaisten sekä heihin liittyneiden värillisten, intialaisten ja valkoistenkin tietoisuuden ja taistelun uudelle tasolle. BPC:n perustajan ja johtajan Steve Bikon kuolema poliisin käsissä syyskuussa 1977 johti ennennäkemättömään vastalauseiden myrskyyn ja joukkoesiintymisiin. Toiveet Etelä-Afrikan tilanteen rauhanomaisesta ratkaisusta vähenevät sitä mukaan kuin hallituksen otteet kovenevat. Pahin, mitä voi tapahtua on tilanteen ryöstäytyminen sokeaan väkivaltaan. Vapautusliikkeiden asema on keskeinen, koska kansan poliittinen taistelu, jota mikään ei voi tukahduttaa, tarvitsee vastuuntuntoisen johdon ja tarkoituksenmukaiset toimintakanavat tarjoavan organisaation.

Järjestäytynyt vastarinta antaa mahdollisuudet voimakkaiden rauhanomaisten painostuskeinojen käyttöön, mutta vapautusliikkeen on varauduttava myös aseelliseen taisteluun.

Passilait

Vain afrikkalaisien liik-
kumista maan
sisällä sää-
dellään

Passilait koskevat ainoastaan afrikkalaisia. Jokaiselta 16-vuotta täyttäneeltä mustalta naiselta ja mieheltä otetaan sormenjäljet. Jokaisella 16-vuotta täyttäneellä afrikkalaisella tulee olla passi, johon on merkitty oleskelulupa tietyllä alueella, työlupa, henkilö- ja rotutiedot. Passin puuttumisesta tai muualla kuin passiin merkityllä alueella oleskelusta ja työskentelystä rangaistaan sakoilla tai vankeudella. Poliisi tarkastaa afrikkalaisten passeja kaduilla, kotiratsioissa jne. Vuonna 1975 pidätettiin 218 982 miestä ja 50 003 naista passilakien rikkomisista.

Passilakien avulla säädellään afrikkalaisten liikkumista synnyinmaassaan. Erityisesti pyritään estämään afrikkalaisten pysyvä sijoittuminen kaupunkialueille. Samalla passilait toimivat sortojärjestelmän julmimpana ja tehokkaimpana osana, koska ne hajoittavat perheet, siirtelevät ihmisiä mielivaltaisesti paikasta toiseen, oikeuttavat ympärivuo-rokautisen viranomaisvalvonnan, joka ei kunnioita yksityisyyttä tai kotirauhaa, ylläpitävät keskeytymätöntä pelkoa.

Teolliset ja palveluelinkeinojen tarjoamat työpaikat ovat keskittyneet kaupunkeihin. Työtä saadakseen afrikkalaisten on pakko hakeutua kaupunkialueille. Jos heillä ei ole oikeutta sijoittua asumaan pysyvästi kaupunkiin, he voivat tehdä vain 9-12 kuukauden työsopimuksia ja he joutuvat asumaan siirtotyövoimalle rakennetuissa asuntoloissa, jonne ei voi ottaa perheitä.

Oikeus sijoittua kaupunkiin pysyvästi on sidottu seuraaviin edellytyksiin:

- jos on syntymästään lähtien asunut jatkuvasti alueella tai
- jos on työskennellyt alueella saman työnantajan palveluksessa vähintään kymmenen vuotta tai
- jos on yhtäjaksoisesti asunut alueella vähintään viisitoista vuotta eikä ole työssä alueen ulkopuolella.

Kohtuuttomat
vaatimukset

Näiden edellytysten täyttäminen on mahdotonta useimmille, jotka ovat ajautuneet kaupunkeihin työhön. Niidenkin, jotka täyttävät ko. edellytykset on usein vaikea todistaa se. Työnantajat eivät aina anna todistuksia työsuhteesta; eivät varsinkaan silloin, jos työsuhde on laiton eli jos työntekijä ylittää yrityksille määrätyn afrikkalaisten kiin-

tiön. Usein viranomaiset merkitsevät väärin syntymäpaikan jne. Viranomainen voi myös monilla "tekosyillä" kieltäytyä antamasta passia tietylle alueelle. Esimerkiksi kaupungissa syntyneiltä ja siellä jatkuvasti asuneilta afrikkalaisilta on kielletty asumislupa, jos he ovat sellaisen äidin tai isän lapsia, jotka eivät ole rekisteröityjä afrikkalaisten kaupunginosan asukkaiksi, koska he ovat olleet valkoisten perheiden kotipalvelijoita ja asuneet valkoisten alueella. Vaatimus kymmenen vuoden työsuhteesta saman työnantajan palveluksessa pakottaa alistumaan minkälaiseen kohteluun tahansa. Irtisanomisen syystä riippumatta aiheuttaa "ansaitun" ajan menettämisen ja asumislupaa ei tule vaikka vain pari kuukautta puuttuisi kymmenestä vuodesta. Viidentoista vuoden keskeytymätön asuminen alueella edellyttää, että henkilö on laillisesti rekisteröity asukkaaksi johonkin kiinteistöön. Valtavan asuntopulan vuoksi suurella osalla kaupungeissa oleskelevista ei ole rekisteröintiä asuntoon, vaan he asuvat sukulaisen tai tuttavien luona. Lailliseen ja keskeytymättömään asumiseen liittyy vielä työskentely samalla alueella. Esimerkiksi rakennustyöläisen on vaikea pysyä näissä rajoissa. Saman työnantajan työkohteet saattavat sijaita eri alueilla, jolloin vaatimus samalla alueella työskentelystä ei täyty.

Vaikeinta on saada perheen jäsenille lupa asua yhdessä. Asumisluvat annetaan yksilökohtaisesti eikä perhekohtaisesti. Puolison tulee itsenäisesti täyttää kaupungissa asumisen edellytykset. Ainoa helpotus on se, että jos puoliso on saanut laillisen asumisoikeuden jollekin kaupunkialueelle, voidaan hänelle myöntää oikeus siirtyä miehensä tai vaimonsa kanssa samalle kaupunkialueelle. Silti esiintyy tapauksia, että esimerkiksi mies asuu Sowetossa ja vaimo toisessa Johannesburgin afrikkalaisten kaupunginosassa Alexandrassa.

Jos lapsi syntyy sen alueen ulkopuolella, jolla vanhemmat asuvat, hänet voidaan erottaa vanhemmistaan. Jos lapsi on väliaikaisesti muualla asuvien sukulaisten hoidossa, voidaan lapsen paluu vanhempiensa luokse kieltää. Usein vanhemmat joutuvat anatmaan lapsensa esimerkiksi isovanhempien hoitoon asunnon puutteessa. Kun he sitten saavat asunnon, eivät he kuitenkaan saa aina lupaa ottaa lastaan takaisin.

Vaihtoehtoina:
perheen hajoami-
nen tai laitton
oleskelu

Passilait hajoittavat perheitä tai pakottavat perheet asumaan yhdessä laittomasti. Esimerkiksi Soweton rekisteröity asukasmäärä on vajaa miljoona ihmistä, mutta todellinen asukasmäärä nousee 1.5 miljoonaan. Tämä johtuu siitä, että useat tulevat alueelle laittomasti ja jäävät sinne joko työtä saadakseen tai pitääkseen perheensä koossa.

Lapsi, joka asuu alueella laittomasti, ei pääse kouluun eikä saa henkilöllisyyspapereita. Tämän vuoksi hän jää aikoinaan myös laillisen työvoiman ulkopuolelle. Näin on luotu suuri ihmisjoukko, jolla ei ole "laillisia" keinoja toimeentulonsa hankkimiseen.

Ei laillista asuinpaikkaa

Afrikkalainen, jolla ei ole lupaa oleskella tietyllä alueella karkoitetaan sieltä tavattaessa 72 tunnin sisällä. Usein karkoitettulla ei ole mitään muutakaan laillista olinpaikkaa. Etelä-Afrikassa on tuhansittain ihmisiä, joille ei ole asuinpaikkaa. Heitä ei ole suostuttu rekisteröimään mihinkään. Ihmisiä ei rekisteröidä työhön, koska heillä ei ole rekisteröintiä asuntoon ja asuntoon heitä ei rekisteröidä, koska heitä ei ole rekisteröity työhön. Näin laki muodostaa noidankehän. Vaikka Etelä-Afrikan hallituksen pyrkimyksenä on rekisteröidä kaikki afrikkalaiset bantustaneihin, ei bantustanin johtajien tarvitse hyväksyä asukkaiksi henkilöitä, joilla ei ole omaisia, muita siteitä, maata tai kotia bantustanin alueella. Näillä rekisteröinnin ulkopuolelle jäävillä ihmisillä ei ole muuta vaihtoehtoa, kuin jäädä afrikkalaisten kaupunginosiin juurettomina ja kodittomina alituksessa pidätyksen ja karkoituksen pelossa.

Vailla laillista asuinpaikkaa olevien ihmisten ongelma on vain yksi osoitus passilakien epäinhimillisyydestä ja siitä, että näiden lakien noudattaminen on mahdotonta. Ihmiset pakotetaan lainrikkokiksi. Toisaalta ihminen, jonka paperit eivät ole kunnossa, on vailla kaikkia oikeuksia. Ainoa, mitä hän voi odottaa yhteiskunnalta on rangaistus.

Black Sash'in neuvontatoimisto

Passilakien arkipäivään tutustuimme Johannesburgissa 19.07.1977 Black Sash'in toimistossa, jossa afrikkalaisille annetaan ilmaista neuvontaa ja oikeusapua. Black Sash on valkoisten naisten perustama ja ylläpitämä järjestö. Järjestöllä on neuvontatoimistot Johannesburgissa, Kapkaupungissa, Durbanissa, Pietermaritzburgissa, Pretoriassa, East Londonissa ja Grahamstownissa. Toimistot perustettiin auttamaan maan afrikkalaisia vaikeuksissa, joita maassamuuton valvontaa, passeja, asumista, siirtotyövoimaa ja työlupia koskevat lait aiheuttavat.

Johannesburgin toimisto perustettiin vuonna 1963. Sen palveluksia on käyttänyt noin 20 000 ihmistä kuluneiden 13 vuoden aikana ja toimistolla on 9 000 tapausselostuksen käsittävä arkisto.

Johannesburgin toimiston toimintakertomus helmikuusta 1976 tammikuuhun 1977 antaa seuraavat toimintaluvut:

Uusia tapauksia	1 035	jotka aiheuttivat	1 800 haastattelua
Siirtyneitä tap.	916	" "	1 424 "
Tiedusteluja	1 134	" "	1 232 "
Yhteensä	3 085		4 456

Erittely:

ONGELMA	LUKUMÄÄRÄ
Määrätty jättämään alue	300
Passi ym. henkilöllisyyspaperit	184
Asumisluvat	319
Asunto	253
Työluvut	252
Sijoittumisluvan edellytykset	138
Ulkomaalaiset (ei Transkein kansalaiset)	95
Sopimustyöläisten ongelmat	128
Työttömyysvakuutus	69
Eläkkeet	61
Transkein kansalaiset (marraskuusta 1976)	29
Sekalaiset	345
Häiriöistä johtuvat	19

163 edellä mainituista oli aviopareja, jotka eivät saa lupaa elää yhdessä ja nämä edustavat vain tapauksia, joissa aviomies on kelpuutettu asumaan jatkuvasti kaupungissa. Luku ei sisällä siirtotyöläisiä, jotka viettävät koko työikänsä tehokkaasti perheistään erotettuina.

Black Sashin toimiston odotushuoneessa oli pitkä jono. Neuvot työskentelivät kaikki yhdessä huoneessa, jossa oli neljä pöytää. Ei ollut yksityisyyttä tai äänieristystä, mutta työ sujui tehokkaasti. Black Sash'in nykyinen puheenjohtaja ja neuvontatoimiston johtaja Sheena Duncan kehoitti meitä istumaan pöytänsä vieressä ja kuuntelemaan työskentelyään asiakkaiden kanssa. Asiakkailta pyydettiin lupa käsittelyn seuraamiseen.

Ensimmäinen tapaus, jota seurasimme oli nuori nainen, jolla ei ollut mitään laillista asuinpaikkaa synnyinmaassaan. Hänellä ei ollut passia, joka vaaditaan jokaiselta afrikkalaiselta. Viranomaiset eivät olleet suostuneet antamaan hänelle passia ja laillista asuinpaikkaa ja kuitenkin passittomuudesta häntä voidaan rangaista. Naisen selässä nukkui hänen pieni lapsensa. Naisen täti oli mukana antamassa todistajalausuntoa, jonka tuli auttaa papereiden hankkimisessa. Nainen halusi myös anoa lupaa asua miehensä kanssa. Avioliitto oli solmittu samana vuonna.

Nuoren naisen tädin valahtoinen todistus, josta saimme kopion, kuuluu käännettynä seuraavasti:

"Minä allekirjoittanut Thegma A, joka asun vakinaisesti X:n alueella, Y kadulla olen antanut valani ja todistan, että

1. Olen Angeline P:n tati.
2. Hänellä ei ole mitään aluetta, jossa hän voisi asua.
3. Hän syntyi Pretoriassa 18.08.1952.
4. Hänen äitinsä oli Rosina M, joka kuoli 1970. Hänen vanhempansa eivät olleet naimisissa ja hän ei tiedä isästään.
5. Hän eli äitinsä kanssa Pretorian lähellä valkoisen miehen maatilalla vuodesta 1952 vuoteen 1960, jolloin hän täytti kahdeksan vuotta. Sitten hän tuli minun luokseni Johannesburgiin ja kävi koulua Johannesburgissa vuodesta 1960 vuoteen 1967. Maksoin hänen koulunkäyntinsä ja hän asui kanssani yllämainitussa osoitteessa, jossa mieheni on rekisteröity vuokralaiseksi.
6. Päätettyään koulunsa vuoden 1967 lopussa, hän jäi luokseni. Hän ei voinut käydä työssä, koska hän ei saanut henkilöllisyysnumeroa ennen kuin vuonna 1974 ja senkään jälkeen hän ei voinut työskennellä, koska häntä ei rekisteröity mihinkään. Isännöitsijä kieltäytyi jatkuvasti merkitsemästä häntä minun asumisluvalleni.
7. Huhtikuussa 1976 hän muutti yhteen Anderew M:n kanssa. He menivät naimisiin 08.07.1977. Hän on asunut miehensä luona pienellä palstalla vuodesta 1976, mutta hänellä ei ole lupaa asua siellä. Hänen miehensä isä on töissä maatilalla siellä.
8. Hän ei ole koskaan asunut missään "kotimaassa" (bantustanissa) eikä hänellä ole siteitä mihinkään "kotimaahan".
9. Edellä olevan olen kertonut parhaan tietoni mukaan ja totuudenmukaisesti."

Nuoren naisen käynti Black Sash'in toimistossa oli alku pitkälle paperisodalle, jonka lopputuloksesta ei ollut varmuutta. Neuvoja tarvitsi myös miehen todistuksen ja passin. Naisia kehoitettiin pyytämään mies toimistoon seuraavalla viikolla.

Samana aamuna tapasimme toimistossa toisen nuoren aviovaimon. Hän oli tullut kysymään voitaisiinko hänen asumislupa-anomustaan, joka oli ollut vireillä jo muutaman kuukauden, kiirehtiä.

Neuvoja totesi, että kiirehtimisellä on yleensä vain kielteinen vaikutus viranomaisiin. Vaimon oli vaikea alistua tähän tietoon, jolloin neuvoja kysyi, oliko mies hänelle pahana asiasta. "Kyllä, mies on uhannut ottaa eron, jos asumislupa ei pian järjesty", vastasi nainen. Naisen lähdettyä neuvoja kertoi meille, että tilanne tässä tapauksessa oli melko toivoton. Asumislupaa tuskin myönnetään. Naisella on myös lapsi avioliitostaan.

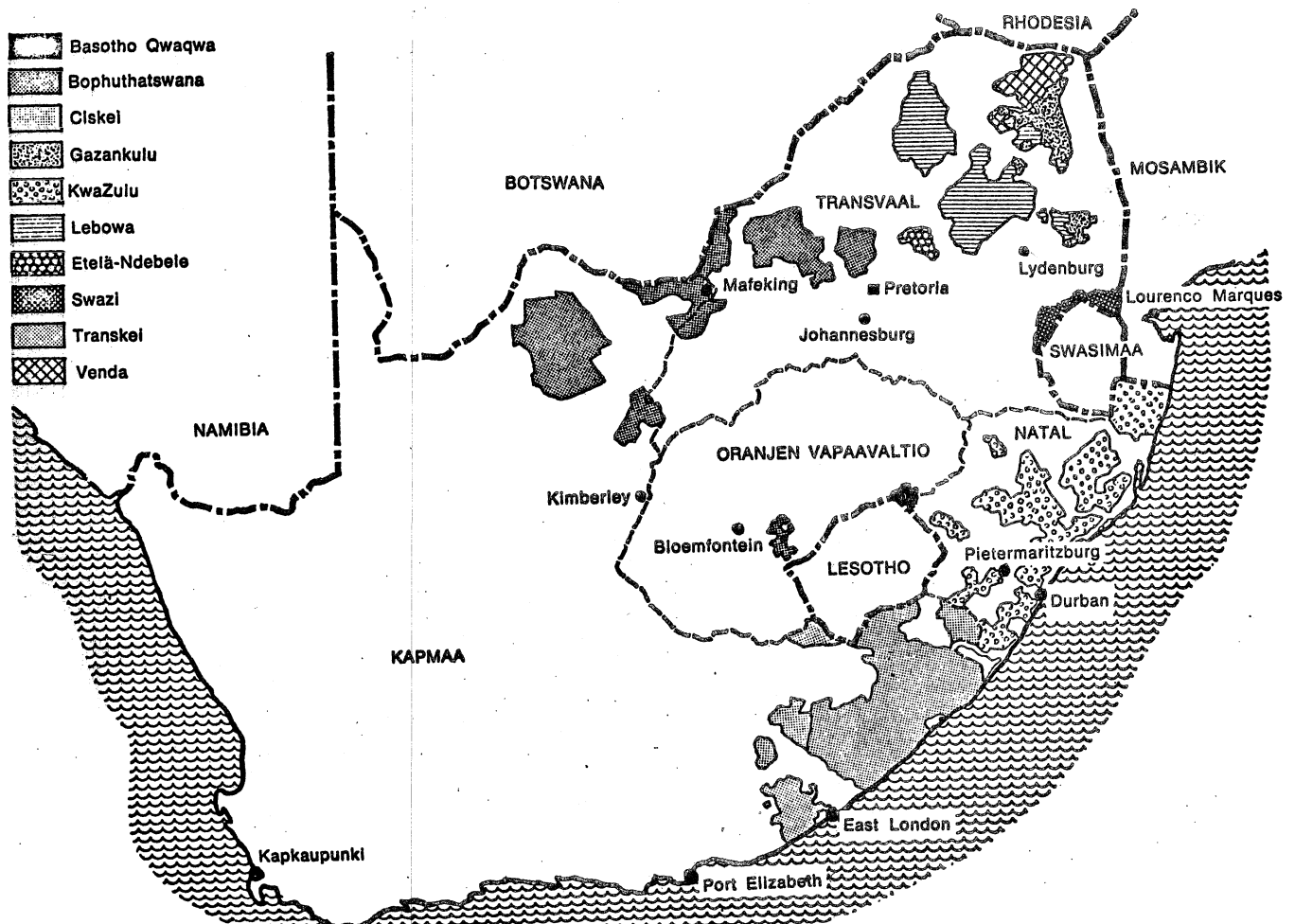
Bantustanit

Apartheidin eli "erillisen kehityksen" huipentuma on pyrkimys sijoittaa kaikki Etelä-Afrikan afrikkalaiset heimopohjaisesti osoitettuihin bantustaneihin eli "kotimaihin" (homelands).

Bantustanien pohjana olevat maanjakolait säädettiin jo vuosina 1913 ja 1936. Vuonna 1970 säädetyssä kotimaiden kansalaisuuslaissa määrättiin, että jokaisen afrikkalaisen on oltava jonkin kotimaan kansalainen. Hallituksen tarkoituksena on tietyn aika-
taulun puitteissa itsenäistää bantustanit. Transkei julistettiin itsenäiseksi 26.10.1976. Se on toistaiseksi ainoa "itsenäinen" bantustan.

Yli 70 % väestöstä,
13 % maasta

Afrikkalaisia on Etelä-Afrikassa noin 19 miljoonaa eli yli 70 % koko väestöstä. Bantustanien yhteenlaskettu pinta-ala on n. 13 % koko maan pinta-alasta. Lisäksi bantustaneiksi on osoitettu karuja ja hedelmättömiä alueita.



Oheinen kartta kertoo bantustanien sijainnin, mutta ei esimerkiksi sitä, että useimmat bantustanit koostuvat lukuisista erillisistä maapaloista. Kwa-Zulu koostuu 48 erillisestä palasta, joita yhdistelemällä pyritään tulevaisuudessa 10 alueen muodostamaan "kokonaisuuteen", Lebowa koostuu 14 erillisestä alueesta jne. Bantustanien muodostamisessa on ilmeisesti tarkoin kunnioitettu valkoisten maanomistustuloja.

**Bantustanien
talous val-
koisten kä-
sissä**

Bantustanit eivät pysty elättämään afrikkalaisväestöä. Suunnitelmaan kuuluukin, että valtaosa bantustaneihin rekisteröidyistä afrikkalaisista työskentelee valkoisten alueilla siirtotyöläisinä tehden 9-12 kuukauden työ sopimuksia. Bantustanien talous on muualla työskentelevien siirtotyöläisten, valkoisten bantustaneihin sijoittaman teollisuuden ja Etelä-Afrikan hallituksen avustuksen varassa. Katsauksesta Black Review 1975-1976 voi poimia seuraavat tiedot:

Bantustanien ulkopuolella ansaitut palkat muodostavat yli 90 % lähes kaikkien bantustanien kansantulosta. Valtaosa bantustaneihin sijoittuneista yrityksistä ja kaivoksista on valkoisten omistuksessa. Itsenäistetyn Transkein talousvuoden 1976-1977 budjetista Transkei pystyi rahoittamaan vain 16 %, loput saatiin Etelä-Afrikan hallitukselta. Valkoisilla on siis eri kanavien kautta taloudellinen määräysvalta bantustaneissa.

**Transkein pak-
kokansallisuus**

Vuonna 1970 bantustaneissa asui virallisesti 14 miljoonaa afrikkalaista, mutta todellisuudessa 7 miljoonaa. Puolet bantustaneihin rekisteröidyistä afrikkalaisista työskenteli ja asui muualla. Siirtotyöläiset ovat yleensä miehiä. Bantustaneihin jäävät naiset, lapset ja vanhukset.

Etelä-Afrikan hallitus lupasi vuoden 1970 kotimaiden kansalaisuuslain säätämisen yhteydessä, että bantustanin kansalaisuuden ottaminen ei merkitse Etelä-Afrikan kansalaisuuden menettämistä. Laki "itsenäistetyn" Transkein asemasta sanoo kuitenkin selkeästi, että henkilöt, joille vahvistetaan Transkein kansalaisuus, menettävät Etelä-Afrikan kansalaisuuden. Transkein kansalaisuuden ottaminen ei ole vapaaehtoista, vaan laki määrää kriteerit, joiden perusteella henkilö ilman muuta luetaan Transkein kansalaiseksi. Sen lisäksi, että jokainen Transkeissa syntynyt tai jokainen Transkeissa syntyneen vanhemman lapsi määritellään Transkein kansalaiseksi, määrätään Transkein kansalaiseksi myös henkilö, joka ei ole minkään muun Etelä-Afrikan bantustanin kansalainen ja joka puhuu Xhosaa tai Sothoa tai jotain näiden murretta ja edelleen henkilö, joka on sukua näitä kieliä puhuvalle tai on samaistunut näihin tai on tekemisissä tämän väestön jonkun jäsenen kanssa. Kriteerit ovat siis täysin mielivaltaiset ja ihmiset ovat viranomaisien armoilla. Kuulimme Etelä-Afrikassa, että ihmiset yrittävät muuntaa puhetapaansa, jotta he eivät paljastaisi siteitään esimerkiksi Xhosaa tai Sothoa puhuviin ryhmiin.

Transkein "itsenäistyessä" korkeat viranomaiset antoivat rauhoittavia haastatteluja, joissa vakuutettiin, että Transkein kansalaiseksi rekisteröiminen ei millään tavalla heikentäisi kaupunkeihin jo sijoittuneiden afrikkalaisten asemaa. Black Sash toteaa raportissaan, että käytännössä ihmisiltä on evätty asumislupien ja työlupien pidennyksiä sillä perusteella, että heidät katsotaan Transkein kansalaisiksi. Seuraavassa muutama ote Black Sashin raportista:

"Neiti Radebe anoi ensimmäisiä henkilöllisyyspapereitaan. Hänelle ei myönnetty papereita, vaan käskettiin ottaa Transkein passi. Hän on asunut Johannesburgissa syntymästään lähtien. Hän puhuu Zulua, kuten koko perheensä, mutta hänen holhoojanaan toimineen veljensä henkilöllisyyspapereihin on merkitty Xhosa."

"Herra Sepepa oli kadottanut henkilöllisyyspaperinsa. Hän anoi uusia, mutta hänen käskettiin ottaa Transkein passi."

"Kaksi nuorta veljestä saapui raivosta kihisten neuvontatoimistoon. He olivat syntyneet Welkomissa ja asuneet siellä vuoteen 1968. Heidän isänsä oli Xhosa, mutta eronnut heidän äidistään vuonna 1971. Veljekset asuivat nyt äitinsä kanssa Boksburgissa. Heiltä evättiin henkilöllisyyspaperit ja käskettiin ottaa Transkein passi, mistä he ehdottomasti kieltäytyivät."

"Rouva Msutu, jolla on oikeus asua Johannesburgissa ja joka on rekisteröity talonsa päävuokralaiseksi, meni Johannesburgin työvoimatoimistoon saadakseen rekisteröinnin uuteen työpaikkaan. Rekisteröinti evättiin ja häntä vaadittiin ottamaan ensin Transkein passi."

"Herra Obose, joka on asunut Johannesburgissa syntymästään saakka ja jolla siis on laillinen oikeus asua alueella, meni hakemaan rekisteröintiä uuteen työhön. Rekisteröinti myönnettiin vain vuodeksi samoin edellytyksin kuin alueen ulkopuolelta tuleville siirtotyöläisille."

Black Review 1975-1976 kertoo, että bantustanin kansalaisuuden ottaminen liitetään ehdoksi lapsen rekisteröintiin, työlupiin, yrittäjien liikelupiin, asunnon vuokrasopimuksiin jne. Näin ihmisiä yritetään painostaa hyväksymään jonkin bantustanin kansalaisuus.

Syntymäoikeus

Afrikkalaisten valtaenemmistö vastustaa bantustanpolitiikkaa ja bantustanien "itsenäistämistä". Voimakkainta vastustus on kaupungeissa asuvien afrikkalaisten keskuudessa, mutta myös bantustaneissa asuvat ovat tulleet tietoisiksi heille kauniisti markkinoidun kotimaaideologian vaaroista. Afrikkalaiset korostavat syntymäoikeuttaan Etelä-Afrikkaan, ja tämä syntymäoikeus heiltä riistettäisiin tunkemalla ihmiset heimo- pohjaisiin reservaatteihin, jotka toimisivat valkoisen Etelä-Afrikan työvoimavarastoina.

Nukkehallinto

Etelä-Afrikan hallitus on nimittänyt bantustaneihin afrikkalaiset hallintovirkamiehet. Nämä ovat täysin riippuvaisia valkoisesta hallituksesta ja sen edustajista. Kesällä 1977 Etelä-Afrikan lehdistössä oli uutisia bantustanien johtajien keskuuteen pesiytyneestä korruptiosta; valtion maan lahjoittamisesta johtajien yksityiseen omistukseen jne.

Afrikkalaisten kaupunginosat

Kaupungeissa roturyhmät asuvat erillään. Tiukimmin eristettyjä ovat afrikkalaiset. Afrikkalaisten on palattava kaupunginosaan työpäivän päätyttyä. Valkoinen ei pääse ilman lupaa afrikkalaisten alueelle. Ennen oli melko tavallista, että valkoisten perheissä palvelevat afrikkalaiset myös asuivat isäntäväkensä kiinteistössä tai sen lähistöllä. Nykyään pyritään siihen, että myös palvelusväki asuu afrikkalaisten kaupunginosissa. Ainoastaan yötyötä tekevät afrikkalaiset voivat olla yöaikaan valkoisten alueilla. Afrikkalaisten kaupunginosat on sijoitettu etäälle kaupunkien keskustoista, joten työmatkat ovat pitkät. Aamuisin ja iltaisin työläiset ajavat täpötäysissä busseissa ja junissa kaupunginosien väliä.

Pääsimme käymään kahdessa afrikkalaisten kaupunginosassa: Johannesburgin Sowetossa ja Namibian puolella Windhoekin Katuturassa.

S o w e t o

Turistikierrokset Sowetoon on lopetettu kesän 1976 rauhattomuuksien jälkeen. Pääsemme kuitenkin bantuasioiden ministeriön opaan saattamana tutustumaan afrikkalaisten suurimpaan kaupunginosaan 26.07.1977. Opas kertoo, että Soweton saneeraus on juuri saatu päätökseen. Pahimmat röttelöt on tuhottu ja uusia taloja rakennettu. Opas ei myöskään salaa ylpeyttään siitä, että kunta on rakentanut nämä talot afrikkalaisille. Taloja siellä onkin. Tilastojen mukaan yli 96 000 taloa. Pieniä taloja silmäkantamattomiin suorissa riveissä melkein kiinni toisissaan. Vaikutelma on tyrmistyttävä yksitoikkoisuudessaan, harmaudessaan ja ahtaudessaan. Mutta myönnettäköön, että talot ovat tiilistä tai sementistä rakennettuja - eivät pahvihökkeleitä tai risumajoja. Tienvarret ja aukiot ovat täynnään ruostuneita ja vääntyneitä autonluurankoja muistuttamassa Soweton levottomuuksista. Opas kiinnittää huomion uusiin tehovalaisimiin huikean korkeissa pylväissä. Niillä valaistaan Soweton pienimmätkin sopukat päivin ja öin. Meille osoitetaan, miten asukkaat voivat, mikäli varallisuus antaa myöten, laajentaa talojaan ja hankkia mukavuuksia. Näemme joitakin luksusluokkaa olevia taloja, upeita aitoja, autotalleja. Ne ovat kuitenkin poikkeuksia. Liikemiehillä, hallintoviranomaisilla ja "noitatohtoreilla" on varaa nousta enemmistön kurjan asumistason yläpuolelle. Näemme rakennuksia,

96 000 talon rivistöt

"Rikollisten mellakat"

jotka poltettiin ja tuhottiin vuoden 1976 "mellakoissa": hallintorakennuksia, kauppoja ja oluthalleja. Opas on vakuuttunut siitä, että liikkeellä olivat rikolliset voimat. Ensin ryöstettiin ja sitten sytytettiin jälkien peittämiseksi. Osoituksena tästä hän näyttää yksityisen tuhotun kaupan ja sen läheisyydessä säilyneen osuustoiminnallisen kaupan. Jälkimmäisessä ei ollut paljoa ryöstettävää, hän selittää. Opas kertoo, että kunta ei aio rakentaa uudelleen tuhottuja hallintorakennuksia. Sen sijaan koko Sowettoa varten rakennetaan pari kolme suurta hallintorakennusta, joihin kaikki palvelut keskitetään. Niitä vartioimaan riittää voimavaroja.

Lapset

Kierrämme Sowetossa iltapäivällä. Aikuisväestö on valkoisten alueella työssä; heitä ei paljon näy. Kaduilla liikkuu lapsia ja koululaisia. Pysähdymme lastentarhaan. Ovista tulvii vastaan joukoittain iloisia ja uteliaita lapsia, osa sinisissä ja osa punaisissa esiliinoissa. Sowetossa on 67 lastentarhaa, mikä on väestömäärään nähden aivan liian vähän. Joissakin tarhoissa on yli 200 lasta. Henkilökuntaa on yksi hoitaja 16 lasta kohden. Ajamme useiden koulujen ohi. Pihoilla ja kaduilla liikkuu koulu-univormussa olevia lapsia. Valkoisten auto synnyttää vaihtelevia reaktioita. Jotkut vilkuttavat - yleensä pienimmät. Jotkut osoittelevat autoamme vihaisin ja halveksivin ilmein. Jotkut kääntyvät pois päin. Nämä ovat niitä Soweton mellakoitsijoita, sanoo opas. Hän näyttää koulua, joka on pahin häiriöpesäke. Todellakin, ajattelemme, että nämä ovat niitä lapsia, joiden rauhallinen mielenosoitus 16.06.1976 hajoitettiin poliisikoirin, ammuksin ja kyynelkaasulla, jonka jälkeen Soweto kiehui kahden viikon ajan. Näiden lasten edessä hävettää olla valkoinen ja erityisesti hävettää ajella ohi bantuministeriön pikkubussissa, jossa opas taukoamatta latelee läksyään kovääniseen, jotta takapenkillä varmasti kuulisimme.

Koululaiset

Opas kertoo, että Sowetossa on vielä paljon puutteita. Esimerkiksi 80 % taloista on vielä ilman sähköä. Oloja kuitenkin parannetaan sitä mukaa kuin varat antavat myöten. Opas vakuuttaa, että esimerkiksi Aleksandra, joka on toinen afrikkalaisten kaupunginosa Johannesburgin liepeillä, on hirvittävä paikka Sowetoon verrattuna. Opas kertoo, että Sowetossa on nyt rauhallista. Seuraavana päivänä 27.07.1977 saimme lukea lehdestä, että Aleksandran koululaiset olivat ryhtyneet kouluboikottiin. Kotiin tultuamme luimme, että myös Sowetossa koululaiset ovat jälleen nousseet ja jälleen poliisi on surmannut mieltään osoittavia lapsia. Maailman lehdet kertoivat 03.08.1977, että Etelä-Afrikan oikeus- ja poliisiministeri Jimmy Krüger on luvannut kovempia otteita Soweton laajenevien levottomuuksien lopettamiseksi. Soweto on säilynyt maailman tiedotusvälineiden otsikoissa koko syksyn.

Kovempia otteita

Black Sashin kirjalliset lähteet kertovat Sowetosta seuraavaa: Sowetossa on 700 000 rekisteröityä vuokralaista ja sen lisäksi arviolta 300 000 laitonta asukasta. Monissa muissa

1,5 miljoonaa
asukasta,
joista puo-
let laitto-
masti

12-15 asukas-
ta talossa

lähteissä - mm. lehdissä - näkee arvioita, joiden mukaan Soweton todellinen väestömäärä olisi 1,5 miljoonaa. Väestö asuu 96 000 talossa, jotka sijaistsevat 34 neliömailin (1 maili = 1.6 km) suuruisella alueella. Jokaisessa talossa on keskimäärin 12-15 asukasta. Talot vaihtelevat hieman kooltaan, mutta eivät juuri ulkoasultaan. Huoneita on kahdesta viiteen. Aasukkaat eivät voi valita taloaan tai naapurustoaan. Sowetossa, kuten kaikissa afrikkalaisten kaupunginosissa asukkaat on jaettu etnisen ryhmän mukaan. Aasukkaat saavat uudet talot pelkkinä tiiliraameina. Taloissa on vain yksi tai kaksi valmista ovea. Muut aukot on kehystetty, mutta asukkaiden on hankittava ovet. Taloissa ei ole välikattoa. Huoneiden koko on 9 x 12 jalkaa tai 9 x 9 jalkaa (1 jalka = 30,48 cm). Istuminen, liikkuminen ja nukkuminen on lähes mahdotonta. Ihmiset nukkuvat missä mahtuvat; keittiön pöydän alla, vaatekaapin päällä jne.

Uusia asunto-
loita enemmän
kuin perhe-
asuntoja

Ei asumis-
turvaa

Asunnottomien määrä Sowetossa on valtava. Odotuslistalla on noin 22 000 perhettä. Odotuslistalle pääsevät vain ne, joilla on laillinen lupa asua alueella. Laittomasti alueella oleskelevien asunnottomien määrä on moninkertainen. Vuonna 1975 Sowetoon rakennettiin 761 taloa ja vuonna 1976 596 taloa. Asuntojen rakentamiseen varatuista julkisista varoista vajaa kolmannes on käytetty perheasuntojen rakentamiseen ja kaksi kolmannesta siirtotyövoiman asuntoloiden rakentamiseen Sowetossa. Tapasimme Johannesburgissa kaksi Sowetossa asuvaa perheenäitiä. He täydensivät kuvaa. Asuminen on turvatonta. Vuokralaiseksi rekisteröidään yleensä vain perheenpää. Jos tämä kuolee, hädetään leski ja lapset välittömästi. Vuokran laiminlyönnistä seuraa heti häätö. Samoin, jos vuokralainen on ilman isännöitsijän lupaa ollut poissa asunnosta yli 30 päivää.

Toimeentulo-
minimi alit-
tuu

Suurin osa perheistä Sowetossa elää toimeentulominimin alapuolella. Keväisin perheet joutuvat pulmalliseen tilanteeseen. Maksaako vuokra, vai lasten koulumaksut, kirjat ja koulu-univormu. Jos ei maksa vuokraa, saa hädän. Jos ei koulumaksuja, lapsi ei pääse kouluun. Koulu-univormu ostetaan yleensä velaksi. Vain kalliit liikkeet antavat luottoa. Univormussa on valkoinen pusero, jonka pitää aina olla hohtavan puhdas. Näitä puseroita äidit pesevät ja silittävät illan ja aamun välisinä tunteina. Afrikkalaisten lasten ei ole pakko käydä koulua. Kaikki eivät kouluihin mahtuisikaan. Heidän koulunsa maksaa. Valkoisten lapsilla on koulupakko. Heille koulu ja kirjat ovat ilmaisia.

Koulutus-
erot

Rand Daily Mail kertoo 27.07.1977 Aleksandran kouluboikotin taustaa: Hallitus uhraa vuodessa afrikkalaisen lapsen koulutukseen 40 randia, värillisen lapsen koulutukseen 125 randia ja valkoisen lapsen koulutukseen 605 randia. Ei ihme, että afrikkalaiset lapset kapinoivat opetuksen heikkoa tasoa ja kouluoloja vastaan.

Lasten taistelul-
la vanhempien
tuki

Sowetolainen äiti sanoo, että bantuopetuksen tarkoituksena on kasvattaa afrikkalaisten lapsista ikuisia palvelijoita. Lapset ovat oivaltaneet tämän ja katkeroituneet. Heidän vanhempiansa sukupolvi oli tottunut alistumaan ja nöyrytymään. Lohdutusta haettiin Jumalasta ja tuonpuoleisesta elämästä. Lapset tietävät, että Jumala auttaa vain niitä, jotka itse auttavat itseään. Lasten taistelulla on useimpien vanhempien tuki. Koululaisten ja opiskelijoiden nousun taustasta enemmän jäljempänä seuraavassa Tebello Motapanyanenin haastattelussa.

K a t u t u r a

Nimi "Katutura" merkitsee "ei paikkaa minne asettua". Siellä asuu Windhoekin 80 000 asukkaista puolet. Pääsemme afrikkalaisten kaupunginosaan afrikkalaisten kirkonmiesten ja SWAPO:n miesten mukana. Käyntiin ei ole viranomaisten lupaa.

Katutura on usean kilometrin päässä Windhoekin keskustasta tasaisella hiekkaisella maalla. Myös Katutura on täynnään pieniä tiilistä tai sementistä rakennettuja taloja. Menemme sisään pikkutaloon. Seinällä on suomenkielinen Lähetysseuran julkiste. "Tämä on pikku pappila", selittää oppaamme. Talossa on myös nainen, joka asuu siellä tilapäisesti seitsemän lapsensa kanssa.

Pelkkää hiekkää

Ympäristö on ankea, koska pihoilla ja kujilla ei kasva mitään vihreää. Hiekka pöllyää joka puolella. Voi kuvitella millaista on sateisina aikoina. Oppaamme ovat tuttuja asukkaille. Vastaanotto on ystävällinen. Kädet nousevat mustan vallan tervehdykseen ja uutisia vaihdetaan. Kohtaamme kuitenkin myös pelkoa. Menimme erään talon takapihalle. Hiekassa istui kaksi naista. Toisen naisen kainalon alle pakeni joukko pieniä lapsia. Ruokapata oli tulella keskellä pihaa. Sen vieressä loikoi koira, joka tuskin jaksoi avata silmiään. Nuorempi nainen pelkäsi, samoin lapset, jotka menivät hänen turviinsa. Oppaamme kertoivat, että valkoisen tulo ei yleensä ole merkinnyt hyvää näille ihmisille. Pitkän suostuttelun jälkeen saimme ottaa valokuvan pihanäkymästä, mutta lapsia hoitava nainen peitti kasvonsa. Tämä muutaman neliön hiekkapiha oli heidän elinpiirinsä. Ehkä vaikutelma oli väärä, mutta tuntui siltä, että naiset olivat täysin apaattisia. Ehkä käynti kaupalla oli ainoa vaihtelu pysähtyneessä päivässä.

Heimot erote-
taan toisistaan

Katuturassa, kuten kaikissa afrikkalaisten kaupunginosissa, ihmiset on asutettu heimoittain. Oppaamme näyttävät meille eri heimojen alueet. Eri heimojen lapset käyvät myös eri koulua. Tämä on valkoisen hallituksen hajoituspolitiikkaa. Afrikkalaiset itse eivät juuri piittaa heimorajoista. Pukeutumiseltaan muista erottuvat kuitenkin Herero-heimon naiset, jotka kantavat värikkäitä romaaninaisten vaatetusta muistuttavia pukuja ja suurta päähinettä.

Siirtotyöläisten asuntolat

Asuntola =
vankila

Siirtotyöläiset, jotka tulevat 9 - 12 kuukauden sopimuksilla bantustaneista, sijoitetaan asuntoloihin. Asuntolat sijaitsevat myös afrikkalaisten kaupunginosissa, mutta ne on erotettu aidoin ja muurein muusta yhdyskunnasta. Asuntolat ovat yhdelle sukupuolelle. Sowetossa asuu 45 000 ihmistä asuntoloissa. Suurimmassa asuntolassa on yli 10 000 miestä.

Rand Daily Mail kertoo 22.07.1977 Soweton asuntoloista:

- Useimmiten huoneessa asuu 16 ihmistä. Pieni osa asuu yksinäishuoneessa, maksaa korkeampaa vuokraa ja saa jonkinlaisen rauhan.
- Useimmiten käymälän jakaa 15-20 ihmistä ja 20 ihmiselle on yksi suihku.
- Pesupaikat ja käymälät keskittyvät yhteen pisteeseen, jonne asukkailla on pitkä matka.
- Joissakin asuntoloissa ei ole lainkaan lämmintä vettä ja yhdessä asuntolassa laitteet ovat epäkunnossa, joten suihkua ei ole.
- Asuntoloissa ei ole mitään urheilu- tai virkistäytymistiloja.
- Yleensä 16 hengen huoneissa on vain kaksi sähkönkatkaisijaa, joten yksi ei voi sammuttaa nukkuakseen, jos toinen haluaa lukea.
- Siirtotyöläisten on eletävä näissä oloissa koko työikänsä, jos haluavat pysyä Johannesburgissa.

Kaikista siirtotyöläisiä

Kuulemme paljon siirtotyöläisjärjestelmästä, koska se on eräs apartheid-järjestelmän katkerimpia hedelmiä. Erityisesti miesten on pakko lähteä maaseudulta kaupunkiin työhön. Hallituksen pyrkimys sijoittaa mustat "kotimaihin" tekisi lopulta kaikista kaupungeissa työskentelevistä siirtotyöläisiä. Miehet joutuvat jättämään perheensä. He yrittävät säästää palkastaan perheelle, jonka tapaavat ehkä kerran vuodessa. Suurimman osan ajasta erossa ollen miehet vieraantuvat vaimoistaan, löytävät usein kaupungista toisen naisen ja siirtävät aviottomia lapsia. Palkasta jää yhä vähemmän kotiin vietäväksi, jos enää lainkaan.

Namibiassa Windhoekissa afrikkalaisten kaupunginosassa Katuturassa oli miesten asuntola, jossa parhaimmillaan on 7 000 asukasta, mutta tällä erää 5 600. Asuntolan muodostivat korkealla muurilla muusta kaupungista eristetyt parakkirakennukset.

Ei ikkunoita

Asuntolaan oli viime vuonna rakennettu uusi kolmikerroksinen siipi tiilestä. Tällä kertaa ei oltu lainkaan rakennettu ikkunoita, vain kapeat raot katonrajaan. Ikkunoita ei ole, jotta miehet eivät pääsisi pakenemaan, kun poliisi tunkeutuu tarkastukselle!

Työ ja toimeentulo

Syrjintä läpi
koulutusjärjestel-
män ja työmarkki-
noiden

Apartheidin perimmäisenä tarkoituksena on turvata maan afrikkalaisten enemmistön käyttö halpana työvoimana. Roduittain eriytynyt koulutus huolehtii siitä, että afrikkalaisten koulutustaso on heikko ja että erityisesti koulutus teknisissä ja taloudellisissa aineissa on olematonta. Lisäksi afrikkalaislapsilla ei ole koulupakkoa ja heidän koulunsa on maksullinen. Syrjintä teollisuuden harjoittelijapaikoissa ja oppisopimussissa estää afrikkalaisten etenemisen työelämässä. Työrajoitukset kieltävät palkkaamasta afrikkalaisia tiettyihin tehtäviin. Työvoimapulan aikoina tosin työnantajat olivat halukkaita antamaan myös afrikkalaisille etenemismahdollisuuksia. Esi-merkiksi afrikkalaisten työntekijöiden määrä toimistoissa ja kaupan piirissä on kasvanut. Työllisyystilanteen heikentyessä afrikkalainen työvoima painetaan entisiin asemiinsa. Valkoisten työllisyyden turvaaminen on ensisijaista. Myös värilliset ja aasialaiset ovat afrikkalaisia paremmassa asemassa työmarkkinoilla.

Pieni osa afrikkalaisista nuorista voi edetä ammatilliseen koulutukseen ja suorittaa jopa korkeakoulututkinnon pelkästään afrikkalaisille tarkoitetuissa oppilaitoksissa. Näin saavutettua ammattitaitoa afrikkalaisella on lupa käyttää vain bantustaneissa ja afrikkalaisten kaupunginosissa.

Etelä-Afrikassa vähimmäispalkat määrätään työaloittain. Kullakin työalalla valkoisten ja ei-valkoisten vähimmäispalkat ovat eri tasolla. Esimerkiksi vuonna 1976 valkoisen rakennustyöläisen vähimmäispalkka oli 2.21 randia tunnissa ja mustan rakennustyöläisen 0,56 randia tunnissa. (Randi = n. 4.8 Smk). Palkkataso eri aloilla on melko erilainen. Täten myös afrikkalaiset työläiset ovat keskenään eriarvoisia.

Viime vuosina on teollisuus- ja kaivostyöntekijöiden palkkoja jouduttu nostamaan. Samalla ovat kuitenkin valkoisten ja afrikkalaisten työntekijöiden palkkaerot huomattavasti kasvaneet. Vuonna 1973 valkoisten kaivostyöläisten bruttotulot olivat keskimäärin 16 kertaa suuremmat kuin mustien kaivostyöläisten. Viimeisissä korotuksissa kaivostyöläisten palkkaerot kasvoivat 44 %, teollisuustyöläisten 36 %, rakennustyöläisten 30 %.

Laittomasti kaupungeissa työskentelevät afrikkalaiset eivät ole edes vähimmäispalkkasuojan alaisia.

"Minimitoimeentulo"
katoksi

Vuonna 1974 Johannesburgin kauppakamari julkisti afrikkalaisen perheen (2 aikuista ja 3 lasta) toimeentulominimibudjetin, joka päättyi siihen, että välttämättömiin menoihin perhe tarvitsi 101,5 randia kuussa. Laskelmaa voidaan arvostella jo senkin perusteella, että arvioitsijoina olivat valkoiset liikemaaailman edustajat. Laskelma kuitenkin osoitti, että valtaosa afrikkalaisista perheistä eli toimeentulominimin alapuolella. Kauppakamari antoi laskelmansa tiedoksi yrityksille, jotta ne nostaisivat palkat vähintään nälkätalorajaan saakka. Samalla laskelma muodostui myös katoksi, jota pidetään "kohtuullisena" toimeentulotasona afrikkalaisille. Tosiasiassa afrikkalaisten valtaosa elää tänäkin päivänä toimeentulominimin alapuolella.

Lapsikuolleisuus
elintason mittari

Eräänä osoituksena toimeentuloeroista on lapsikuolleisuus eri väestöryhmissä. Lapsikuolleisuus 1 000 lasta kohden ensimmäisenä ikävuonna on valkoisilla 24, aasialaisilla 52, värillisillä 155 ja mustilla 157. Ensimmäisen ikävuoden jälkeen, jolloin rinta-ruokinnan osuus vähenee mustien lasten kuolleisuusluvut synkistyvät. Puolet mustista lapsista kuolee ennen viiden vuoden ikää. Pääasiallisina syinä ovat vatsataudit, aliravitsemus ja keuhkokuume sekä eräät muut tartuntataudit. Osaksi on kyse terveystalouden puutteesta afrikkalaisen väestön keskuudessa, mutta pääosaltaan kyse on heikosta hygieniasta ja puutteellisesta ravinnosta, jotka heijastavat elintasoja.

Afrikkalaisten työolosuhteista on vaikea saada tietoja. Selvää on, että työn terveysvaarat kasaantuvat raskaimpiin töihin eikä niitä ilmeisesti pyritä torjumaan afrikkalaisten suorittamissa töissä. Afrikkalaisten ammattiliittojen kongressi ilmoittaa, että vuosina 1973-1975 noin 3 000 työläistä kuoli ja 110 169 työläistä vammautui kulta-, timantti- ja hiilikaivoksissa. Erityisesti hiilikaivoksissa kuolleiden työläisten määrä on jatkuvasti noussut.

Afrikkalaisten
työttömyysaste
20 %

Afrikkalaisten työttömyysasteesta ei ole virallisia lukuja, mutta tutkijat ja työviranomaiset arvioivat mustien työttömyyden nousevan vuoden 1976 lopussa 20 %:iin, mikä merkitsee kahta miljoonaa ihmistä. Hallitus on lisännyt afrikkalaisten työttömyyttä viimeaikaisilla toimillaan; vaatimalla kiintiön ylittävien afrikkalaisten irtisanomista ja karkoittamalla afrikkalaiset pienyrittäjät valkoisten alueilta. Pienyrittäjien karkoittamisesta oli heinäkuussa 1977 Etelä-Afrikan lehdistössä noussut kiihas keskustelu, jossa talouselämän edustajat ampuivat hallitusta kovilla panoksilla ja vaativat sisäministeri Bothan erottamista. Perusteena arvostelussa oli pääasiassa se, että hallituksen toimet ajavat afrikkalaiset pienyrittäjät "kommunistien" syliin.

Todellisuudessa afrikkalaisten työttömyysluvut lienevät vielä paljon arvioituja suuremmat, sillä "itsenäistelyn" Transkein kansalaisiksi merkityt afrikkalaiset voidaan torjua työnhakijoina ja heillä ei ole myöskään oikeutta anoa työttömyysavustusta. Bantustanien itsenäistäminen antaisi hallitukselle mahdollisuuden keinotekoisesti säädellä haluamallaan tavalla

**Ei työttömyys-
turvaa**

Suurin osa työttömistä afrikkalaisista, jotka ovat anoneet työttömyysavustusta jää syystä tai toisesta sitä vaille. Rand Daily Mail -lehti raportoi vuonna 1977, että kuukausittain työttömyysavustusta sai noin 11 000 henkilöä, vaikka pelkätään kaupungeissa työttömien määrä oli noin 700 000.

**Afrikkalaisten
ammattiliittoja
ei tunnusteta;
johtajia vaino-
taan**

Valkoisten työläisten ammattiliitot on tunnustettu neuvotteluosapuoliksi työmarkkinoilla. Myös ei-valkoisilla on ammattiliittoja, mutta niitä ei saa rekisteröidä ja niitä ei tunnusteta neuvotteluosapuoliksi. Afrikkalaisia ammattiyhdistysjohtajia vainotaan. Vuoden 1976 poliittisten lakkojen jälkeen hallitus julisti pannaan 24 ammattiyhdistysaktivistia. Muita on pidätetty ja eräät ovat kuolleet poliisin pidätyssuojissa (esim. Lawrence Nzanga ja Luke Mazwembe). Suuressa Pietermaritzburgin oikeudenkäynnissä joukko ammattiyhdistysjohtajia tuomittiin Terrorismilain nojalla 1977.

Afrikkalaisia työläisiä varten on kehitetty järjestelmä, joka perustuu yrityskohtaisiin työläiskomiteoihin. Afrikkalaisten ammattiliitot näkevät nämä komiteat pyrkimyksenä hajoittaa työläisten yhteisvoima. Kesällä 1977 Etelä-Afrikan hallitus esitti, että myös valkoisille työläisille perustettaisiin yrityskohtaiset elimet työrauhan parantamiseksi. Valkoisten ammattiliittojen keskusjärjestö (TUCSA) pitää suunnitelmaa vaarallisena ja ammattiliittojen itsenäisyyttä loukkaavana.

Afrikkalaisten ammattiliittojen kongressi (SACTU) voi toimia avoimesti vain Etelä-Afrikan rajojen ulkopuolella. Se pitää jatkuvasti yllä yhteyksiä maan sisällä organisoituneisiin ammattijärjestöihin ja onnistuu levittämään julkaisujaan työpaikoilla. SACTU:n julkaisut on julistettu pannaan. Näissä julkaisuissa varoitetaan vaarasta, jonka hallussapito saattaa aiheuttaa.

**Afrikkalaisten
työläisten vaa-
timukset**

SACTU on määritellyt työläisten tavoiteohjelman 05.05.1977. Tämä tavoiteohjelma on niinikään julistettu pannaan Etelä-Afrikan sisällä. Tavoiteohjelman pääkohdat ovat seuraavat:

1. Vaadimme kaikkien työläisten vapaan järjestäytymis-
oikeuden välitöntä tunnustamista.
2. Vaadimme passilakien ja siirtotyöjärjestelmän kumoamis-
ta.
3. Vaadimme kaikille työläisille ehdotonta oikeutta
lakkoon vaatimuksiensa puolustamiseksi.
4. Vaadimme kaikille työläisille kansallista vähimmäis-
palkkaa riippumatta rodusta tai sukupuolesta.
Vähimmäispalkan tulee olla 50 randia viikossa ja
se tulee sitoa indeksiin.

5. Vaadimme kaiken rotuun tai sukupuoleen perustuvan syrjinnän ja työrajoitusten lopettamista.
6. Vaadimme maksuttoman ja pakollisen koulutuksen kaikille lapsille riippumatta rodusta tai varallisuudesta sekä laajennettuja ammattikoulutusmahdollisuuksia kaikille työläisille. Vaadimme syrjinnän poistamista koulutuksessa ja ammattiin harjaannuttamisessa.
7. Vaadimme kaikille työläisille 8 tunnin työpäivää ja 40 tunnin työviikkoa.
8. Vaadimme, että työläisiä ei saa pakottaa ylittöihin ja milloin ylittöitä tehdään, että työtuntien kokonaismäärä viikossa ei saa ylittää 50 tuntia. Työläisille tulee maksaa kaksinkertainen palkka ylityöstä arkipäivinä ja kaksi ja puoli-kertainen palkka viikonloppuna ja yleisinä lomapäivinä tehdystä ylityöstä.
9. Vaadimme neljän viikon palkallista vuosilomaa kaikille työläisille.
10. Vaadimme jokaiselle työläiselle oikeuden palkalliseen 21 sairaspäivään vuosittain ja tämän ajan pidentämistä vakavissa sairauksissa.
11. Vaadimme kaikille työläisille täydellistä ja maksutonta terveydenhuoltoa.
12. Vaadimme kaikille työläisille työttömyys- ja tapaturmakorvauksia ilman aikarajoituksia ja entisen ansiotason turvaavina.
13. Vaadimme, että kaikki työläiset voivat siirtyä täydelle eläkkeelle 60 vuoden iässä.
14. Vaadimme, että naispuoliset työläiset voivat täydellisesti osallistua kaikkeen tuotantoon ja että heitä ei syrjitä palkan, koulutuksen, työn tai eläkeetuuksien suhteen.
15. Vaadimme kaikille Etelä-Afrikkalaisille täydet poliittiset oikeudet.

Poliittinen vaino

Radikaali oppositio pyritään tukahduttamaan

Heti matkamme alussa jouduimme tutustumaan järjestelmään, jolla hallitus pyrkii tukahduttamaan radikaalin opposition. Suurin osa tapaamistamme henkilöistä oli "listoilla", "pannassa" tai "kotiarestissa". Heidän omaisiaan ja ystäviään oli pidätettyinä, poliittisesta toiminnasta vankilaan tuomittuina ja maanpaossa.

"Listoilla"

Listoilla olevia ihmisiä on tuhansia. Nationalistit tulivat valtaan 1948. 1950 kiellettiin kommunistinen puolue ja kaikki kommunistisen puolueen jäsenet ja tukijat pantiin listoille. Vuonna 1960 kiellettiin Afrikan Kansalliskongressi (ANC) sekä Pan-Afrikkalainen Kongressi (PAC) ja jäsenet listoitettiin. Listoilla olevien määrää on jatkuvasti lisätty. Jokainen hallituksen epäilyttäväksi arvioima henkilö voi joutua listoille. Listoilla olevien henkilöiden toimia tarkkaillaan, heidän puhelimiaan kuunnellaan jne.

"Pannassa"

Pannaan julistaminen on hallinnollinen toimenpide. Toimenpiteen kohde ei voi puolustautua eikä valittaa päätöksestä. Pannatuomiot kestävät yleensä viisi vuotta ja ne voidaan välittömästi uudistaa. Pannaan julistettu henkilö ei saa osallistua kokouksiin. Viranomaiset tulkitsevat määräystä siten, että kolmen henkilön samanaikainen läsnäolo on kokous. Pannassa olevalle osoitetaan alue, jonka ulkopuolelle hän ei saa liikkua ilman viranomaisten lupaa. Pannassa oleva ei saa olla missään tekemisissä teollisuuden, julkaisutoiminnan eikä opetuksen kanssa. Siten pannaan joutuminen merkitsee usein työpaikan menetystä tai opiskelun keskeytymistä. Uuden työpaikan saanti vaikeutuu, koska työnantajat eivät mielellään ota palvelukseensa poliittisesti leimattuja henkilöitä. Pannassa olevan henkilön siteeraaminen julkisessa sanassa on kielletty. Esimerkki:

In a press statement the National Vice-President of Black People's Convention, Mxolisi Mvovo, said:

**Mr Mvovo has subsequently been banned
so it is not possible to quote him**

Pannassa oleva ei saa keskustella toisen pannassa olevan kanssa. Pannassa olevan on ilmoittauduttava poliisille määräajoin. Ilmoittamatta jättämisestä seuraa vankeusrangaistus, jonka minimi on vuosi ja maksimi kymmenen vuotta.

"Kotiaarestissa"

Osa pannaan julistetuista on hallinnollisella päätöksellä myös määrätty kotiaarestiin. Kotiaarestissa olevaa henkilöä koskevat samat rajoitukset kuin pannaan julistettua. Lisäksi tämän on oltava arki-iltaisin kotona kello 18.00 lähtien ja viikonloput kokonaan. Kotona ei saa käydä vieraita.

Esimerkki

Tapasimme pannassa ja kotiaarestissa olevan henkilön, jonka "rikos" oli osallistuminen yli roturajojen perustetun ihmisoi-keustyöryhmän toimintaan. Hänellä oli uhkana myös ehdollinen vankeustuomio, joka oli langetettu keskustelusta toisen pannassa olevan henkilön kanssa. Mikäli hänet tavataan toistamiseen panna- tai arestimääräysten rikkomisesta, joutuu hän suorittamaan 9 kuukauden vankeusrangaistusta. Poliisi valvoo kotiaarestin noudattamista yllätystarkastuksin.

Winnie Mandelan pakkosiirto ja kotiaaresti

Vuoden 1977 kesäkuun alussa hieman ennen Soweton kansannousun vuosipäivää Winnie Mandela siirrettiin Sowetosta yli 700 kilometriä maan keskiosaan pieneen buurienemmistöiseen kaupunkiin ja pantiin kotiaarestiin. Winnie Mandela on Robben Islandilla elinkautista tuomiota suorittavan ANC:n johtajan Nelson Mandelan vaimo ja hän on osallistunut aktiivisesti Mustien naisten liiton (Black Womens's Federation, BWF) ja Soweton mustien vanhempien yhdistyksen (Black Parents' Association of Soweto, BPA) toimintaan.

Poliisit tunkeutuivat Winnie Mandelan taloon Sowetossa aamuyöllä ja määräisivät hänet pakkaamaan tavaransa, koska hallitus oli päättänyt siirtää hänet pois ja asettaa kotiaarestiin. Samana yönä Winnie Mandela joutui lähtemään 16-vuotiaan tyttärensä kanssa ja tavaroineen poliisisaattueessa matkaan. Iltapimeällä he saapuivat keskimaahan ja täällä Winnie Mandela jätettiin pienen kaupungin liepeille pieneen pimeään ja kylmään kivitaloon, jossa ei ole sähköä eikä mitään mukavuuksia. Poliisi lainasi naisille öljylampun ja niin alkoi uusi elämä kotiaarestissa vieraalla paikkakunnalla.

Seuraavana päivänä ystävät, jotka olivat kuulleet Winnie Mandelan pakkosiirrosta, ajoivat perässä ja veivät ruokaa, pesusoikon ja lampuja. Ystävät yrittävät käydä katsomassa Winnie Mandelaa kerran viikossa tai kahdessa, mutta matka on pitkä. Nelson Mandelalle ei ilmoitettu vaimonsa siirrosta.

Winnie ja Nelson Mandelan tytär on menossa naimisiin ulko-maalaisen afrikkalaisen miehen kanssa. Winnie Mandela on anonut viranomaisilta pääsyä häihin, mutta hän pääsisi matkustamaan vain, jos suostuisi ottamaan vastaan Transkein passin. Koska tämä merkitsisi Etelä-Afrikan kansalaisuuden menettämistä, ei Winnie Mandela ole suostunut ottamaan passia.

Tuomio solidarisuudesta

Palattuamme Suomeen luimme lehdestä, että Winnie Mandela on pidätetty 28.07.1977 Pretoriassa. Häntä tullaan syyttämään hallituksen määräysten rikkomisesta elokuun lopulla alkavassa oikeudenkäynnissä. Hänet päästettiin vapaaksi 900 markan takuita vastaan. Syksyllä maailman lehdistö kertoi muun muassa, että Winnie Mandelaa vastaan käytävässä oikeudenkäynnissä tuomittiin eräs valkoinen nainen vuoden vapausrangaistukseen, koska tämä kieltäytyi todistamasta Mandelaa vastaan.

Poliisin suorittama ahdistelu ja ilmiantajat

Ei hetken rauhaa

Poliisin yleensä öisin suorittamat kotitarkastukset ovat tavallisia mustien asuma-alueilla ja myös intialaisten, värillisten ja valkoisten poliittisesti vainottujen elämässä. Poliisin ahdistelu on monimuotoista. Ihmisille soitetaan, heitä viedään kuulusteluihin, heitä seurataan ja heidän puhelimiaan kuunnellaan. Kanssakäyminen näiden ihmisten kanssa ja heidän keskinäinen yhteydenpitonsa on äärettömän vaikeaa poliisin pelossa. He elävät jatkuvassa paineessa. Monet ovat jättäneet maan tämän jatkuvan vainon vuoksi.

Ilmiantajia kaikkialla

Poliisi käyttää ilmiantajia. Ilmiantajia saadaan pelottelemalla ja palkitsemalla. Esimerkiksi vuoden 1976 "mellakoiden" yhteydessä pidätettiin tuhansia koululaisia. Osa heistä taivutettiin ilmiantajiksi. Luvattiin, että heitä ei syytetä mistään, jos he ryhtyvät antamaan tietoja. Ilmiantajia on solutettu kaikkialle: työpaikoille, järjestöihin, asuma-alueille, jalkapalkkojoukkueisiin, jne. jne. Sowetossa sanotaan: "Jos viisi on koolla, yksi on ilmiantaja".

Kidutukset, murhat

Laillistettu mielivalta

Viranomaisilla on laajat pidättämisvaltuudet. Pidättäminen perustuu lakeihin, mutta lakeja on useita ja ne ovat niin tulkinnanvaraisia, että järjestelmän voi sanoa käytännössä perustuvan viranomaisten mielivaltaan. Useimmiten käytettyjä lakeja on Terrorismilaki, joka säädettiin vuonna 1967, mutta jota sovelletaan takautuvasti jopa vuonna 1962 suoritettuihin tekoihin. Terrorismilain mukaan voidaan pidättää kuka tahansa, jota epäillään terroristiksi tai joka kieltäytyy antamasta poliisille terroristeja koskevia tietoja. Terrorismiksi määritellään mm. vihamielisten tunteiden rohkaiseminen valkoisten ja muiden asukkaiden välillä. Terrorismilain nojalla voidaan langettaa kuolemantuomio. Terrorismilain nojalla pidätettyjä voidaan pitää säilössä määräämätön aika ennen oikeuden käsittelyä.

Muita lakeja joiden nojalla suoritetaan runsaasti pidättämissä ovat laki kommunismin tukahduttamisesta (1950), jota on täydennetty Sisäisen turvallisuuden lailla, ja laki yleisen lain täydentämisestä (1962). Eräissä tapauksissa pidätyksille on laissa määräaika, joka oli aikaisemmin 90 päivää ja nykyään 180 päivää. Määräajan kuluttua umpeen se voidaan uudistaa.

Pidätetyt säilytetään yksinäisyydessä. He eivät saa tavata omaisiaan eivätkä mitään tietoja ulkomaailmasta. Myöskään pidätetyn omaisille ei tarvitse antaa tietoja tämän tilasta tai edes siitä, onko tämä pidätettynä.

Viime aikoina pidätyksessä kuolleiden määrä on lisääntynyt. Ohessa lista vuodesta 1963 syyskuuhun 1976 kuolleista.

DEATH IN DETENTION

Below is a list of names of people who have died in detention in South African jails since 1963:

<i>Name</i>	<i>Alleged Date of Death</i>	<i>Place of Death</i>	<i>Alleged cause of Death</i>
Lukesmart			
Solwandle Ngudle	5.9.63	Pretoria	Suicide by hanging
Bellington Merope	September 1963	Worcester	Undisclosed
James Tyitya	21.1.64	Port Elizabeth	Suicide by hanging
Suliman Saloojee	9.8.64	Johannesburg	Fell 7 floors during interrogation
Nejeni Gaga	7.5.65	Transkei	Natural causes
Pongolosha Hoyo	8.5.65	Transkei	Natural causes
Hangula Shonyeka	9.10.66	Pretoria	Suicide
Leong Pin	19.11.66	Pretoria	Suicide by hanging
A. Yan	5.1.67	Pretoria	Suicide by hanging
Alpheus Madiba	9.9.67	Pretoria	Suicide by hanging
J. B. Tubakwe	11.9.68	Pretoria	Suicide by hanging
?	?	?	? (disclosed in Parliament 28.1.69)
Nicodimus Kgoathe	4.2.69	Pretoria	Slipped in shower
Solomon Modipane	28.2.69	?	Natural causes
James Lenkoe	10.3.69	Pretoria	Suicide by hanging
Caleb Mayekiso	June 1969	Port Elizabeth	Natural causes
Michael Shivute	16.6.69	?	Suicide
Jacob Monakgotla	10.9.69	Pretoria	Thrombosis
Iman Abdullah Haron	27.9.69	Cape Town	Fell down stairs
Mithayeni Cuthsela	21.1.71	Pondoland	Natural causes
Ahmed Timol	27.10.71	Johannesburg	Suicide by leaping from 10th floor window.
Joseph Mdluli	19.3.76	Durban	?
Mapetla Mohapi	5.8.76	Kei Road	Suicide by hanging
Luke Mazwembe	3.9.76	Cape Town	Suicide by hanging

Ollessamme King William' Town'issa tapaamamme mustat ystävät olivat samana päivänä vastaanottamassa juuri pidätyksestä vapautettua toveriaan lentokentällä. He kertoivat miehen olevan ulkonaisesti hyvässä kunnossa, mutta kykenemätön lausumaan sanaakaan. Seuraavana ammuna vietettyään yön kotona vaimonsa luona mies oli edelleen puhumaton. Hän oli vaimolleenkin pystynyt viestittämään vain kirjoittamalla. Steve Biko oli huolissaan ystävästään. Vajaan kuukauden kuluttua

Viranomaisten
ote kiristynyt
Soweton kansan-
nousun jälkeen

Vuoden 1976 kansannousut Sowetossa ja muissa afrikkalaisten kaupunginosissa johtivat ennennäkemättömään pidätysten, oikeudenkäyntien ja tuomioitten aaltoon:

- Kesäkuun 1976 jälkeen on pidätetty ainakin 10 000 ihmistä.
- Kesäkuun ja lokakuun välisenä aikana 1976 tapah-
tuneista levottomuuksista nostettiin syyte 4 000
ihmistä vastaan.
- Heinäkuussa 1977 oli 559 ihmistä edelleen pidätettyi-
nä ilman oikeudenkäyntiä.
- Maaliskuun 1976 jälkeen on 25 ihmistä kuollut pidä-
tyksen aikana. Tunnetuin heistä on Steve Biko, joka
kuoli 12.9.1977.
- Kesäkuun ja joulukuun välisenä aikana 1976 tuomittiin
1 202 ihmistä poliittisin perustein.
- Tammikuussa 1977 Etelä-Afrikan oikeusministeriö il-
moitti 386 ihmisen odottavan tuomiota terrorismilain
nojalla.

Pretorian 12

Poliittisia oikeudenkäyntejä on meneillään lukuisia. Kuuluisin
lienee Pretoriassa parhaillaan käytävä oikeudenkäynti terroris-
milain nojalla. Syytteessä on 11 miestä ja yksi nainen. Yhdelle
vaaditaan kuolemantuomiota ja muille elinkautista. Heitä vastaan
on esitetty 79 erilaista syytettä, jotka kaikki liittyvät maan-
alaiseen toimintaan Afrikan Kansalliskongressin (ANC) hyväksi.
Syytettyjä on kidutettu julmasti. Muun muassa syytteessä oleva
26-vuotias nainen Pauline Mohale paiskattiin kuulustelujen
aikana ikkunasta katuun ja hän joutui kuukausien sairaalahoitoon.
Myös todistajia on kidutettu ja pakotettu vääristämään kerto-
mustaan poliisikuulustelussa. Osa näistä todistajista on muutta-
nut kertomustaan oikeudessa ja pyytänyt tuomarilta suojelusta
poliisia vastaan. Tuomari on kuitenkin todennut, että sen
antaminen ei ole hänen vallassaan.

Valtion todista-
ja

Poliittisissa oikeudenkäynneissä voidaan ihmisiä pakottaa aset-
tumaan todistajina valtion käyttöön. Syyttäjän vaatimuksesta
todistajana tarvittu henkilö voidaan pidättää ja pitää säi-
lössä kuusi kuukautta kerrallaan. Tänä aikana hän ei voi tavata
edes asianajajaansa eikä perhettään. Hän voi päästä vapaaksi
ainoastaan, jos suostuu valtion käytettäväksi. Mikäli hän ei
suostu todistajaksi, joutuu hän itse tuomitukseksi vankeusrangais-
tukseen niskoittelusta.

Kävimme 27.07.1977 seuraamassa em. Pretorian oikeudenkäyntiä.
Tuona päivänä todistajana esiintyi mies, joka oli pidätetty

13.01.1977. Hän mainitsi todistajanaitiossa, että hänet oli luvattu vapauttaa, mikäli hän todistaisi syytettyjä vastaan. Edellisellä viikolla todistajana oli kuultu hänen vaimoaan, joka oli ollut pidätettynä 07.02.-09.03.1977. Istunnon päätyttyä kysyimme syytettyjen oikeusavustajalta, onko tässä tapauksessa vielä pidätettynä ihmisiä, jotka eivät ole suostuneet todistamaan syytettyjä vastaan. Tämä vastasi näitäkin olevan, mutta arveli, että syyttäjä löytää keinot heidän vastustuksensa murtamiseen. Lehtitietojen mukaan eräs saman jutun todistajista, joka oli ollut pidätettynä tammikuusta lähtien yksinäissellissä sanoi: "Olen vaimoni ainoa elättäjä. Nyt ei tule rahaa. Enkä edes tiedä ovatko he enää tässä elämässä." (Star 22.07.1977). Toinen lehti kertoo, että turvallisuuspoliisi tarjosi taloa ja hyväpalkkaista työtä valtion todistajalle Zuluyliopiston oikeudenkäynnissä, jos tämä lisäisi valheellista todistusaineistoa lausuntoonsa. (Rand Daily Mail 21.07.1977).

Etelä-Afrikan lehdistön "vapaus"

Itsesensuuri

Etelä-Afrikan lehdistöllä ei ole ennakkosensuuria. Sen vapaus on kuitenkin veitsenkärjellä. Hallitus antoi hiljan lakiesityksen, joka olisi merkinnyt ennakkosensuurin ulottamista myös lehdistöön. (Muut painotuotteet ja televisio-ohjelmat ovat sensuurin alaisia). Hallitus veti lakiesityksen pois lehdistön luvattua hoitaa itse sensuurinsa. Kouriintuntuva varoitutus on siis annettu.

Liberaaleja,
mutta ei
radikaaleja

Lehdet arvostelevat melko vapaasti hallitusta. Rotukysymys on hallitseva aihe kaikissa päivälehdissä. Luonnehdinta, jonka mukaan lehdistö on liberaali, mutta ei radikaali, osunee oikeaan. Kriittisimmät lehdet noudattelevat laillisen oppositiopuolueen Edistyspuolueen äänenpainoja. Tämän lehdistön osan samoin kuin puolueen taustavoimia ovat Etelä-Afrikan yrittäjä- ja liikepiirit, jotka kannattavat apartheidin lieventämisestä taatakseen työvoiman riittävyden, koulutuksen ja työkyvyn sekä väestön enemmistön ostovoiman kohoamisen. Teollisuusmagnaatti Oppenheimer omistaa huomattavan osan oppositiolehdistön taustayhtiöiden osakkeista.

Vaikka lehdillä ei ole ennakkosensuuria, on eräitä alueita, joiden käsittely on kielletty erillislakien nojalla. Eräs tärkeimpiä lehdistön kannalta on Puolustuslaki, joka kieltää paljastamasta Etelä-Afrikan sotavoimia koskevia asioita. Niinpä Etelä-Afrikkalaiset eivät saaneet tietää mitään sotavoimiensa osallistumisesta taisteluihin Angolassa ennen kuin ulkomaisia lehtiä osui heidän käsiinsä.

Lehtien itsesensuuri johtaa myös tärkeän aineiston hautaamiseen. Meille kerrottiin, että lehtien arkistoissa on sellaisia kuvia mellakkapoliisin toimista Sowetossa, joita ei koskaan tulla julkaisemaan.

Lehtimiesten
työ esteteään

Vaikka hallitus jättää lehdet rauhaan, se ei jätä rauhaan lehtimiehiä. Lehtimiehiä on pidätetty ja lehtimiehiä on julistettu pannaan. Vuoden 1976 kesäkuun kansannousujen jälkeen lehtimiesten työtä vaikeutettiin tuntuvasti. Pannaan julistettu lehtimies on entinen lehtimies. Hänen tekstiään ei saa julkaista missään.

Laillinen oppositio

Tapasimme Johannesburgissa 25.07.1977 illalla Progressiivisen Puolueen kansanedustajan Mr. Ringsberg'in. Ringsberg on afrikaner ja alkuaan nationalistien kannattaja. Hän kertoo vähitellen joutuneensa tarkistamaan kantojaan. Oppositiopuolueen jäsenenä ja kansanedustajana hän voi toimia täysin vapaasti hallituksen ahdistamatta. Hän on melko nuori mies. Myös hänen vaimonsa on politiikassa ja kaupunginvaltuuston jäsen. Hän kertoo, että he ovat ainoa aviopari Etelä-Afrikassa, jonka molemmat osapuolet ovat poliitikkoja.

Ringsberg kertoo Etelä-Afrikan poliittisesta tilanteesta ja puolueestaan seuraavaa:

Kannatus on kasvussa, mutta ei uhkaa nationalistien ylivaltaa

Parlamentissa nationalisteilla on 171 paikasta 123 ja progressiivisella puolueella 12. Progressiivisen puolueen voima tulee kasvamaan 6:lla edustajalla tänä vuonna, kun ns. Bessonin ryhmä yhtyy puolueeseen. Nationalistien ja progressiivisten välissä sijaitsee New Republic Party, joka perustettiin 1974 United Partyn lakkaamisen jälkeen NRP:llä on 24 paikkaa parlamentissa. Lisäksi nationalistien tukena on 6 Lounais-Afrikan (Namibia) edustajaa, jotka jäävät pois Lounais-Afrikan itsenäistyttyä.

Viime vaaleihin - vuoteen 1974 - saakka Progressiivisella puolueella oli vain yksi kansanedustaja Helen Sussman, joka on ollut parlamentissa vuodesta 1959 ja on edelleen parlamentin ainoa nainen. Progressiivinen puolue saa kannatuksensa kaupungeista. Etelä-Afrikassa valitaan yksi kansanedustaja vaalipiiriä kohden. Järjestelmä on turvannut nationalisteille suhteellista kannatustaan suuremman edustajamäärän.

Ratkaisu neuvotellen ja konsensuksella

Progressiivinen puolue ymmärtää, että valkoisten on jaettava valtaansa muun väestön kanssa. He pyrkivät rauhalliseen muutokseen, jossa ratkaisut tehdään neuvottelupöydässä konsensusperiaatteella. He haluavat taata mustille yhtäläiset mahdollisuudet ja valkoisille turvallisuuden. Jos syttyy vallankumous, siitä tulee maailman pahin. Valkoiset ovat aseistautuneet hampaisiin saakka. Toisaalta valkoisilla ei olisi tulevaisuutta maassa väkivaltaisen kumouksen jälkeen. Kuitenkin myös valkoiset ovat asuneet maata useiden sukupolvien ajan. Heillä ei ole juuria muualla - ei paikkaa minne mennä.

Kolme mahdolli-
suutta

Ringsberg toteaa, että maalla on vähän aikaa rauhallisen ratkaisun löytämiseen. Jos siinä ei onnistuta, on valkoisilla kolme mahdollisuutta:

1. Pako maasta, joka on realistinen mahdollisuus vain harvoille,
2. taistelu viimeiseen saakka tai
3. alistuminen mustan enemmistön valtaan.

Ringsberg väittää, että mustan enemmistön valta ei ole pystynyt säilyttämään demokratiaa missään Afrikan maassa. "Emme ole pahin maailmassa. Olemme paras Afrikassa", sanoo Ringsberg.

Huoli markkina-
taloudesta

Valkoiset pel-
käävät

Apartheidin purkamiseen tarvitaan rahaa, lännen tukea. Suurimpia ongelmia on mustien alhainen koulutustaso. Erityisesti teknologinen koulutus on ollut olematonta. Mustien ja valkoisten välillä on valtava teknologian ja kulttuurin kuilu. Koulutus vaatii paljon aikaa ja voimavaroja. Mustien hyvinä ominaisuuksina Ringsberg pitää huumoria, tasapainoisuutta ja itsekuria. Progressiivisen puolueen mielestä on väärin, että mustilla ei ole osaa yritystoiminnassa. Se ei kasvata mustia vapaan markkinatalouden kannattajiksi. Puolueen mukaan mustien ammattiliitot tulisi myös sallia. Nationalistien kannatuksesta Ringsberg toteaa, että ihmiset pelkäävät mustien valtaa. Esimerkit muualla Afrikassa pelottavat: Idi Amin, mustien sisällissodat jne. Tavallinen Etelä-Afrikkalainen ei ole kovin kiinnostunut politiikasta, mutta vaaleissa hän haluaa pelata varman päälle. Progressiivisen puolueen tehtävä on epätoivoinen: saada ihmiset vapaaehtoisesti jakamaan valtaansa, etuoikeuksiaan, elintasoaan. Kuitenkin Progressiivinen puolue näkee, että se on ainoa mahdollisuus, jos halutaan välttää katastrofi. Jos olot säilyvät rauhallisina, Progressiivinen puolue voi lisätä kannatustaan. Jos syntyy väkivaltaisuuksia, hallitus saa lisää tukea valkoisilta. Mikäli tilanne säilyy rauhallisena viisi vuotta, tapahtuu huomattavia muutoksia.

Kysymme, missä määrin valkoiset ymmärtävät mustien asemaa, mitä he tietävät mustien elämästä. Ringsberg vastaa, että valkoisilla ei juuri ole empatiaa mustiin nähden. He näkevät mustia työssä ja työpäivän jälkeen mustien nousevan juniinsa ja busseihinsa ja ajavan jonnekin pois. Valkoiset eivät tiedä, miten mustat asuvat ja elävät omissa kaupunginosissaan. Suurin osa valkoisista ei ole koskaan käynyt mustien asuin-alueella. Vasta viime vuoden "mellakoiden" jälkeen Sowetossa ja muissa mustien kaupunginosissa ihmiset ovat alkaneet kiinnostua mustien elinoloista. Lehdistö on viime aikoina tehnyt sosiaalisia reportaaseja afrikkalaisten elämästä.

Hallituksen kannattajat

Tapasimme hallituksen kannattajia vain sattumoisin. Emme halunneet herättää huomiota kertomalla omasta työstämme ja virittämällä poliittisia keskusteluja sattumalta tapaamiemme ihmisten kanssa. Jonkinlaisen tuntuman saimme kuitenkin asenteiden rajuudesta toisella puolella. Johannesburgilainen tekstiilitehtailija, jonka monisataisesta työntekijäkunnasta yli 90 % on mustia totesi: "Me emme siedä järjettömyyksiä. Me ammumme". Monet valittivat vierailumme lyhyttä. "Te saatte väärän kuvan maastamme. Ongelmamme ovat niin monimutkaiset, että niitä ei pysty jäsentämään hetkessä". Meitä pyrittiin myös suojelemaan. Yrityksemme ostaa mustien päivälehti The World nostatti hysteerisen toimeliaisuuden elintarvikeliikkeessä Kapkaupungissa. Kauppias, hänen vaimonsa ja kaksi lastaan kuljetivat meidät käsivarresta kiskoan kunniallisten lehtien luo: "Nämä ovat valkoisten lehtiä. The World on ei-eurooppalaisten lehti." Ei sitä heillä ollutkaan myynnissä. Vain vanha numero käärepaperina.

Musta tietoisuus - Steve Biko

On mahdotonta uskoa, että Steve Biko olisi kuollut syyskuussa viikon nälkälakkoon, niin kuin viranomaiset aluksi väittivät. Tapasimme Steve Bikon 21.07.1977. Hän oli 30-vuotias, fyysisesti voimakasrakenteinen ja henkisesti vahva.

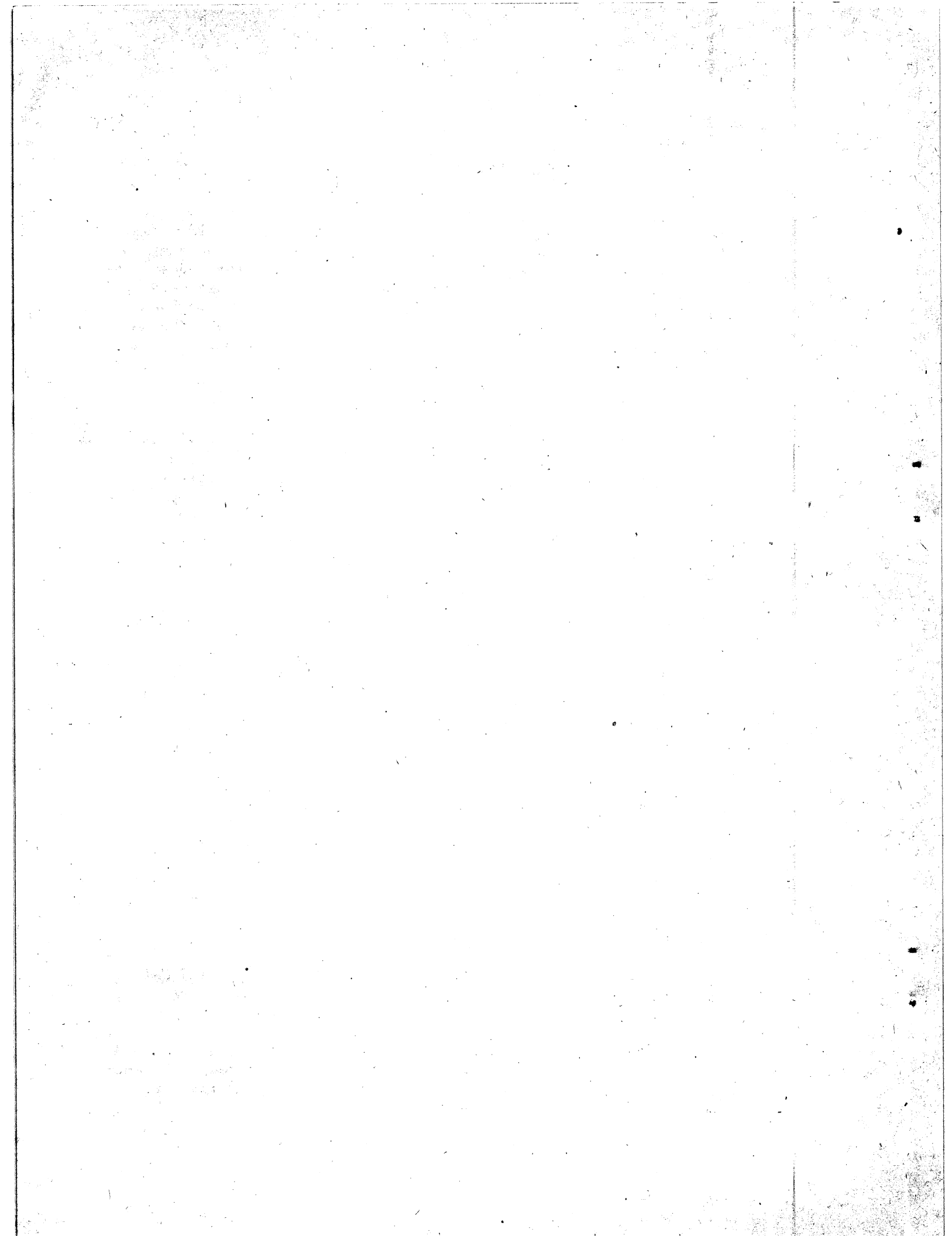
Biko oli ollut useasti ennenkin pidätettynä. Edellisellä kerralla yli 100 päivän ajan.

Häntä vastaan on käyty kuusi oikeusjuttua, mutta hän on voittanut ne kaikki. Pikkukaupunkiin karkoittaminen ja pannaan julistaminen ei tuottanut tulosta, päin vastoin King William's Townista kehittyi Bikon myötä aktiivinen mustan tietoisuuden toimintakeskus.

Viimeisen kerran hänet pidätettiin 19. päivänä elokuuta; hän kuoli 12. päivänä syyskuuta 1977.

Steve Bikon kuolema osoittaa, että Etelä-Afrikan nationalistihallitus pystyy väkivaltakoneistollaan murskaamaan yksilön, mutta ei liikettä.

Bikon kuolema on nostattanut maailmanlaajuisen vastalauseiden myrskyn, tuhannet mustat, värilliset, aasialaiset ja valkoiset ihmiset ovat Etelä-Afrikassa osoittaneet mieltään Steve Bikon muistokokouksissa.



"Musta tietoisuus alkoi opiskelijaliikkeessä. Siellä keskustelu liikkui kuitenkin liiaksi ylätasolla, nojaututtiin ihmisoikeuksien julistukseen, puolustettiin akateemisia oikeuksia. Liike ei opiskelijaliikkeenä kehittänyt kyllin konkreettisia tavoitteita eikä heijastanut mustan väestön perustavia tarpeita."

"Opiskelijaliikkeestä ei myöskään voinut tulla joukkoliikettä. Vuonna 1972 perustettiin Black People's Convention (BPC), järjestö johon kaikki sorretut voivat liittyä."

"SASO ja BPC ovat mustan tietoisuuden tukipylväitä, mutta musta tietoisuus on aatteena levinnyt paljon laajemmalle. Monet muut mustien järjestöt ovat omaksuneet saman ajattelun."

Myönteinen itsetunto

"Mustan tietoisuuden tehtävänä on herättää mustien itsetunto, poistaa se kielteinen leima, joka mustaan on liitetty, hälventää pelkoja, antaa luottamusta omiin voimiin. Kolonialismi on vaurioittanut mustien kuvaa omasta itsestään ja arvostaan."

"Alituinen sorto ja pelko on juurruttanut meihin alemmuuden tunteen. Kouluopetuskin on tukenut tätä. Meille opetettu historia on valkoisten historiaa, mustista mainitaan ohimennen heimosotien yhteydessä. Lapsillemme annetaan kuva, että mustat ovat takapajuisia, asuvat pensaissa ja tappavat toisiaan. Meidän tulee uudelleen löytää itsemme ja identiteettimme."

"Musta tietoisuus liikkeenä yhdistää afrikkalaiset, värilliset ja aasialaiset maassamme. Musta tarkoittaa meille jokaista ihmistä, joka on poliittisesti, taloudellisesti ja sosiaalisesti sorrettu. Olemme onnistuneet herättämään keskustelua, on nousemassa uusi positiivinen ylpeys. Viisi vuotta sitten ei ollut tällaista henkeä."

Tietoisuuden herättämisessä on kaksi tasoa, ensimmäisellä tasolla ihmiset tiedostavat olevansa sorrettuja, mutta tämä ei riitä, jos se jää alistumiseksi ja passiiviseksi toteamiseksi. Tietoisuuden seuraavaan tasoon liittyy halu toimia tilanteen muuttamiseksi."

Vaino on li- sännyt kannatusta

"BPC perustettiin viisi vuotta sitten. Alkuun saimme toimia hallitukselta rauhassa, mutta kun järjestömme alkoi saada merkitystä, tulivat pidätykset ja poliisin harjoittama ahdistelu lisääntyi. Tilanne on koko ajan vaikeutunut, mutta järjestöämme ei ole vielä kielletty. Huolimatta viranomaisten vainosta ja ehkä jopa sen vuoksi on jäsenmäärä nopeasti kasvanut. Tarkkaa jäsenmäärää emme tiedä, tietoja uusista osastoista tulee koko ajan. Kasvu on suurinta kaupungeissa."

"Järjestömme perustuu henkilöjäsenyyteen: 20 jäsentä muodostaa osaston. King William's Townin osastossa on yli 250 jäsentä."

Paikallistasolla käsitellään hyvin jokapäiväisiä käytännön asioita: vuokria, asuntotilannetta, työtä ja annetaan myös neuvontaa ihmisten ongelmissa. Lisäksi keskustellaan tietenkin poliittisista kysymyksistä. Jäsenet ovat pääasiassa työläisiä."

"Paikallisosastot lähettävät edustajansa alueelliseen komiteaan. Pidämme myös valtakunnallisia kokouksia. BPC:n toiminnassa on paljon teknisiä vaikeuksia: emme saa lupia kokouksien pitoon, emme kokoustiloja. Olemme pitäneet kokouksia uimarannoillakin ja kirkko on antanut tilojaan käyttöön."

"BPC ei kilpaile muiden vapautusjärjestöjen kanssa. BPC on kuitenkin ainoa Etelä-Afrikan sisällä toimiva laajapohjainen järjestö, jota ei ole kielletty. Sen vuoksi meidän on oltava aktiivisia, jakautuneisiin vapautusliikkeisiin ei ole varaa. Voimme saavuttaa kestävä voiton vain yhtenäisyyden kautta ja yhteistoiminta edellyttää itsekieltäytymistä jokaiselta liikkeeltä. Musta tietoisuus voi toimia yhtenäisyyden katalysaattorina."

Nationalistit
hallitsevat
hajoittamalla

"Valkoisen hallituksen politiikka on hallita hajoittamalla, siksi se erottaa toisistaan afrikkalaiset, värilliset ja aasialaiset sekä vielä afrikkalaiset heimoittain. Bantustanit, hallituksen mustille osoittamat alueet, on jaettu heimopohjaisesti. Hallitus tukee bantustaneihin asettamia mustia johtajia sekä mustien heimopohjaisia järjestöjä. Hajoittaminen ei kuitenkaan onnistu. Kansa vastustaa bantustaneja ja pyrkimystä niiden näennäiseen itsenäistämiseen. Heimopohjaiset liikkeet tukahtuvat mahdottomuuteensa elleivät ne pysty muuttumaan."

"Musta tietoisuus ei uhkaa valkoisten turvallisuutta. Liike oli aluksi anti-valkoinen omien herättämiseksi, mutta olemme päässeet tämän vaiheen yli. Väri ei voi olla ihmisiä jakava tekijä. Pyrimme yhteiskuntaan, jossa yhdenvertaisuus toteutuu mahdollisimman täydesti. Yhteiskuntaan, jossa ei ole roturajoja eikä värejä, jossa kaikilla tulee olla samat ihmis-oikeudet. Tämä tulee taata lainsäädännössä, mutta yhdenvertaisuuden tulee ulottua lakeja pidemmälle - myös todellisuuteen."

Emme halua
rakentaa tu-
hon kautta

"Tuleva yhteiskuntajärjestelmä riippuu siirtymän luonteesta. Uuden yhteiskunnan rakentaminen rauhanomaisesti on vaikeinta, sillä joudumme etenemään kompromissien kautta. Väkivaltainen tai puoliväkivaltainen siirtymä antaa yksinkertaisemman alun uuden yhteiskunnan rakentamiselle, mutta emme halua rakentaa tuhon kautta."

"Eräs ongelma on tuottavuuden säilyttäminen siirtymävaiheessa. Etelä-Afrikka on pitkälle teollistunut maa, mutta talouselämän johto ja tekninen asiantuntemus on pidetty yksinomaan valkoisten käsissä. Pyrimme siirtymään ilman talouden romahtamista. Se ei ole helppoa."

"Emme pidä minkään maan poliittista järjestelmää sellaisenaan mallina tulevaisuudellemme. Haluamme rakentaa omalta pohjalta, kehittää oloihimme soveltuvan järjestelmän, mutta se ei tule olemaan hetkessä täydellinen. Eiväthän mustatkaan ole enkeleitä. Poliittisen vallan tulee olla koko kansan käsissä. Uusi yhteikunta edellyttää myös taloudellisen vallan jakamista.

Pyrimme riippumattomuuteen suurvalloista. Afrikkalaisista valtioista Tansanian esikuva tuntuu parhaalta. Valitettavasti emme ole ehtineet käydä riittävästi keskustelua tulevaisuuden malleista. Joudumme keskittämään voimamme kansan vapauttamiseksi tehtävään työhön."

"BPC pyrkii rauhanomaiseen ratkaisuun. Yksi liikkeen päätehtäviä on minimoida aseellisen konfliktin mahdollisuus. Hallitus kuitenkin vastustaa vähäisimpiäkin uudistuksia. Tilanne kiristyy. Jos hallitus ajaa kaikki vapautusliikkeet maan alle - kuten näyttää - tullaan rajalle, jossa rauhanomaisia keinoja ei enää ole."

Mustan yhteisön ohjelmat (Black Community Programmes, BCP)

King William's Townissa tutustuimme 22.07.1977 aamupäivällä mustien yhdyskuntatyön erääseen keskukseseen. Keskusta esittelivät Steve Biko, joka tuli paikalle 2-vuotiaan poikansa kanssa, sekä joukko muita keskuksessa toimivia afrikkalaisia ja intialaisia. Rakennus oli vanha kirkko, joka oli sisustettu toimistotiloiksi. Keskuksessa oli kirjasto ja suurehko lukusali. Täällä myös seurattiin kaikkia Etelä-Afrikan lehtiä ja ylläpidettiin laajaa leikearkistoa, jonka pohjalta vuosittain kootaan mustien tilannetta kartoittava julkaisu (Black Review). Mustan yhteisön ohjelman puitteissa julkaistaan myös kerran kolmessa kuukaudessa ilmestyvää Musta näkökulma -lehteä (Black Viewpoint) ja keskustelualustuksia sisältävää lehteä (Black Perspectives).

Ystävämme kertovat, että poliisi käy silloin tällöin poimimassa teoksia talteen heidän kirjastostaan, mutta poliisin asian-tuntemus kirjojen suhteen ei ole kovin hyvä. Toimintakeskusta ja siellä liikkuvia tarkkaillaan jatkuvasti, mutta yleensä poliisi tyytyy istumaan autossa keskuksen ulkopuolella.

Keskuksessa oli myymälä, jossa myydään omakustannushintaan vaatteita. Vaatteet on valmistettu mustan yhteisön muissa toimintapisteissä.

Toimintakeskuksessa järjestetään kokouksia ja seminaareja. Tulevana lauantaina keskuksessa aiottiin järjestää seminaari naisille.

Järjestäjät olivat levittäneet sanaa afrikkalaisten kaupunginosissa King William's Townin lähistöllä ja seminaariin odotettiin 50-60 naista.

Kaupungissa oli myös toinen Mustan yhteisön toimintakeskus; klinikka, joka antoi lääkinällistä hoitoa mustalle väestölle. Varattomille hoito oli täysin maksutonta, mutta kaikki potilaat osallistuivat voimiensa mukaan klinikan yhteisiin töihin. Klinikalta käsin käytiin myös neuvomassa ihmisiä erilaisissa käytännön taidoissa. Tarkoituksena oli edistää ihmisten omatoimisuutta ja antaa lisää valmiuksia. Mieleen jäi, että kiertävää neuvontaa järjestettiin mm. ravintokasvien viljelyssä.

Kävimme myös klinikalla, mutta olimme siellä myöhään illalla emmekä voineet tutustua ympäristöön. Klinikalla tapahtui Steve Bikon haastattelu ja poliisin pelossa pysyttelimme tiukasti sisällä parissa huoneessa.

Mustan yhteisön ohjelmaan kuuluu lukuisia projekteja eri paikkakunnilla. Tärkeimpiä ovat terveystalvelut, kotiteollisuuden järjestäminen erityisesti työttömille naisille, julkaisu-toiminta ja tutkimus, johtajakoulutus erilaisia neuvontakampanjoita varten, kuten ravitsemus-, kotitalous- ja maanviljelysneuvontaan, kulttuuritoiminta, toimintakeskusten ylläpito ja erilainen taloudellinen avustustoiminta.

"Nimettömät" taistelijat

Useimmat tapaamistamme ihmisistä työskentelivät apartheid-järjestelmää vastaan maan alla. Koska he ovat jatkuvassa vaarassa, emme ole voineet kertoa heidän nimiään emmekä asioita, joiden avulla heidät voitaisiin tunnistaa. Saimme enemmän yhteyksiä kuin uskalsimme toivoa matkalle lähtiessämme. Kaikki yrityksemme eivät kuitenkaan onnistuneet. Sattui niinkin, että tärkeä kontaktihenkilö oli samana päivänä siirtynyt maanpakoon, kun yritimme häntä tavoittaa. Emme myöskään voineet keskustella maanalaisen työn muodoista, järjestäytymisestä, organisoidun vastarinnan laajuudesta jne. sillä näistä asioista puhuminen olisi ollut ystävillemme liian vaarallista.

Tapasimme suurenmoisia ihmisiä; naisia ja miehiä, nuoria ja vanhoja, valkoisia, intialaisia ja afrikkalaisia, jotka olivat päättäneet uhrata henkilökohtaisen turvallisuutensa, rauhansa, toimeentulonsa työssä rotusortoa vastaan. He olivat myös päättäneet jäädä maahan, koska he näkivät, että maanpaossa mahdollisuudet osallistua taisteluun olivat pienemmät. He eivät kuitenkaan tuominneet niitä lähteneitä tai lähteviä, joilta oli riistetty kaikki elämisen mahdollisuudet Etelä-Afrikassa tai jotka olivat välittömässä hengenvaarassa.

Solidaarisuus

Näiden ihmisten päivittäinen elämä rakentui syvälle keskinäiselle solidaarisuudelle, ja se teki heidän toimintansa mahdolliseksi. Jos vanhemmat pidätettiin, toiset hoitivat lapset, jos toimeentulo oli ehtynyt tai riittämätön, muut keräsivät kuukausittain avustuksen, jos joku oli eristetty kotiaarestiin, ystävät käyttivät kaikki lailliset keinot pitääkseen yllä yhteyttä, oikeudessa syytettynä olevia tovereita tuettiin käymällä päivittäin oikeuden istunnoissa jne. Tästä yhteistunnosta ja yhteisvoimasta kuulumme kymmeniä esimerkkejä ja saatoimme itse havaita, miten se toimi arkipäivän tilanteissa.

Nämä ihmiset kokevat voimakkaasti muun maailman solidaarisuuden. Se on heidän työlleen tärkeä tuki. Apartheid-järjestelmä ei kukistu helposti. He ennustivat, että pian olot maan sisällä kiristyvät, poliittinen vaino kiihtyy ja hallituksen väkivalta-koneisto käy yhä avoimemmin ja julmemmin tukahduttamaan vastarintaa. Kuluvan syksyn tapahtumat Etelä-Afrikassa osoittavat, että arvio oli oikea.

Konkreettista tukea

He odottavat, että muu maailma, joka on tuominut apartheidin, tukee heidän työtään mahdollisimman konkreettisesti, että hallitukset lopettavat poliittisen ja taloudellisen tukensa Vorsterin hallitukselle katkaisemalla diplomaattiset ja kaupalliset suhteet, että valtiot, kansalaisjärjestöt ja yksityiset ihmiset tukevat taloudellisesti Etelä-Afrikan kansan vapautustaistelua. He olivat varmoja asiansa voitosta. Hallitus pystyy murskaamaan yksilöitä, poimimaan vankilaan ja surmaamaan vapautusliikkeen johtajia ja aktivisteja, mutta liikettä se ei pysty murskaamaan. Etelä-Afrikan kansa vapauttaa itse itsensä, mutta sille annettavalla voimakkaalla poliittisella ja taloudellisella tuella voidaan vaikuttaa siihen, että lopullinen taistelu muodostuu lyhyemmäksi ja vähemmän tuskalliseksi.

Namibia

Etelä-Afrikka hallitsee Namibiaa laittomasti

Etelä-Afrikka pitää Namibian eli Lounais-Afrikan aluetta hallussaan laittomasti. Namibia on entinen Saksan siirtomaa. Etelä-Afrikka miehitti alueen vuonna 1915, ja kansainliitto antoi sen mandaattialueeksi Etelä-Afrikalle vuonna 1920. Vuonna 1966 lopetti YK Etelä-Afrikan mandaattioikeuden ja otti alueen suoraan hallintaansa. Etelä-Afrikka ei ole kuitenkaan luovuttanut aluetta, vaan on rakentanut sinne oman hallintokoneistonsa. Etelä-Afrikan lainsäädäntö on voimassa myös Namibiassa. Etelä-Afrikan parlamentissa on Namibian edustus. Vuonna 1971 kansainvälinen oikeus julisti Etelä-Afrikan tasavallan olon Namibian alueella laittomaksi. Etelä-Afrikan vapautusliike SWAPO perustettiin vuonna 1960. Joulukuussa 1973 YK tunnusti SWAPO:n ainoaksi viralliseksi Namibian kansan edustajaksi.

Vietimme yhden päivänä Namibian pääkaupungissa Windhoekissa, jossa tapasimme kirkon ja SWAPO:n edustajia. Windhoekissa on 80 000 asukasta joista puolet valkoisia ja puolet afrikkalaisia. Kansallissosialistisen Saksan perinne ilmenee häpeilemättömästi mm. Windhoekin katujen nimissä. Afrikkalainen väestö on asutettu omaan kaupunginosaansa Katuturaan, joka sijaitsee useamman kilometrin päässä Windhoekista. Pääsimme käymään myös Katuturassa ja havaintoja sieltä on muissa osissa tätä raporttia.

SWAPO toimii avoimesti

SWAPO pystyy toimimaan Namibian sisällä varsin avoimesti, toisin kuin ANC Etelä-Afrikassa. Saatoimme yksinkertaisesti kävellä SWAPO:n toimistoon ja aloittaa keskustelut. Vaikka Etelä-Afrikan viranomaiset eivät vainoa SWAPO:a samassa määrin kuin ANC:tä, ei SWAPO:nkaan toiminta oli häiriötöntä eikä sen jäsenten työ vaaratonta. Robben Islandilla on noin 40 SWAPO:n jäsentä poliittisina vankeina. Tapaamme SWAPO:n nuorisoliiton pääsihteerin, joka on juuri palannut kärsimästä tuomiota Robben Islandilla. Nyt hän oli ehdonalaisessa vapaudessa. Meille kuitenkin kerrotaan, että taktiikkana tällä hetkellä on jättää SWAPO:n johtajat ja aktivistit melko lailla rauhaan. Sen sijaan peloitellaan SWAPO:n rivijäseniä puhelinsoitoilla, varjotuksella ja kyselyillä sekä terrorisoidaan SWAPO:lle myötämielistä kansaa erityisesti maaseudulla. Etelä-Afrikalla on 50 000 sotilastaan Namibiassa. Maan pohjoisosassa vallitsee avoin sotatila. SWAPO:n aseellisten joukkojen ja Etelä-Afrikan armeijan välillä. Etelä-Afrikan joukot terrorisoivat tällä alueella siviiliväestöä ryöstämällä, kiduttamalla ja surmaamalla.

Kirkko tukee SWAPOA

Namibian kirkot, erityisesti luterilainen, mutta myös anglikaaninen ja katolinen, toimivat yhteistyössä SWAPO:n kanssa terroria ja Etelä-Afrikan laitonta valtaa vastaan. Kirkon edustaja antoi meille nipun todistajalausuntoja, joissa kerrotaan etelä-afrikkalaisten sotilaiden hirmutöistä Namibiassa vuonna 1977. Seuraavassa kaksi katkelmaa 12.04.77 päivätyistä haastattelupöytäkirjasta:

Etelä-Afrikan armeija murhaa ja kiduttaa

"Viime viikolla maaliskuussa armeija ampui kuoliaaksi 15 naista, jotka olivat poimimassa hedelmiä puista Ogangossa lähellä Gunenea. Etelä-Afrikan armeija vei ruumiit Oshakatin hautausmaalle. Omaiset ihmettelivät, miksi nämä ihmiset eivät palanneet kotiin. He saivat sanan, että armeija oli ampunut nämä ja tämän vuoksi jotkut lähtivät Oshakatiin selvittämään, mitä oli tapahtunut. Joitakin heistä kidutettiin sähköshokeilla ja kyseltiin olivatko he auttaneet "terroristeja". Heidän olisi pitänyt maksaa 5 randia jokaisesta ruumiista. Ihmiset kieltäytyivät maksamasta ja heille ei annettu lupaa viedä ruumiita pois. Päällikkö

Munkundilla (joka erosi Ndjoban kabinetista) oli sukulainen ammuttujen joukossa. Hän meni vaatimaan tämän ruumista ja muiden, jotka oli ammuttu. Häneltäkin vaadittiin 5 randia jokaisesta ruumiista. Hän kieltäytyi. Hän oli hyvin vihainen ja valitti bantuasioden komissaarille Ondongwassassa. Mitään muuta emme tiedä asiassa sen jälkeen tapahtuneen."

"Nakatumba Ongwaivan alakoulun opettaja pidätettiin ja vietiin Etelä-Afrikan sotilasleirille, koska joku Robben Islandilta oli lähettänyt hänelle kirjeen. Poliisi sai haltuunsa kirjeen, jota opettaja ei koskaan vastaanottanut. Opettajaa pidettiin leirillä kolme viikkoa. Häntä pahoinpideltiin vakavasti ja etelä-afrikkalaiset sotilaat raiskasivat hänet moneen otteeseen tänä aikana. Kiduttajat sanoivat pidätyksen syyksi sen, että hänelle oli lähetetty kirje ja että hän tämän vuoksi oli yhteydessä SWAPO:n kanssa ja voisi antaa heille tietoja SWAPO:n toiminnasta. Häntä pidettiin suurella leirillä lähellä Angolan rajaa, missä myös monia muita on pidätettyinä. Vihdoin hän pääsi lähetysaseman sairaalaan Onandjokween. Hänen koko ruumiinsa oli turvonnut kasvoja myöten ja hänen ihonsa oli rikki useista paikoista hakkaamisten jäljiltä."

Lähtiessämme SWAPO:n tiedotussihteeri antoi meille vielä kopion 21.07.77 päivätyistä kirjeistä, jonka hän oli vastaananut. Kirje kuului seuraavasti:

"Etelä-Afrikan miehitysjoukot ottivat kiinni kolme nuorta naista Oneputan alueella Angolan ja Namibian rajalla, jossa naiset yrittivät ylittää rajan matkalla Sambiaan. Saamiemme tietojen mukaan naisia pidettiin armeijan leirissä Onalulagossa. Sotilaat raiskasivat kaikki nämä naiset leirissä ja ajoittain jopa kahdeksan sotilasta raiskasi jokaisen näistä naisista. Yhden naisen tila tuli niin vakavaksi, että hänet piti toimittaa sairaalaan Onandjokween, jossa häntä tietojemme mukaan hoidettiin. Muut kaksi ovat vielä Onalulagon sotilasleirissä. Naisten nimet ovat seuraavat:

1. M. A.
2. M. M.
3. S. S.

S. on se, jota hoidettiin Onandjokwen sairaalassa. Tiedottajamme kehotti meitä ottamaan yhteyttä sairaalaan tämän tapauksen vahvistamiseksi.

Toivon, että ryhdyt tarpeellisiin toimenpiteisiin näiden yllämainittujen tovereitten vapauttamiseksi.

Sinun taistelussa

P. T."

Turnhalle; Etelä-Afrikan hallituksen käskyläinen

Poliittisesta tilanteesta saimme kuulla seuraavaa. Etelä-Afrikka on pystyttänyt Namibiaan perustuslakia säättävän kongressin (Turnhalle). Siinä on 150 jäsentä, joista kolme on valkoista. Etelä-Afrikan hallitus on käytännössä nimennyt kaikki jäsenet. Osa jäsenistä on valittu näennäisillä bantustaneissa järjestetyillä vaaleilla. Eräissäkin bantustanissa vain 2,5 % väestöstä osallistui vaaleihin. Turnhallen jäseniä ei ole valittu poliittisin, vaan etnisiin perustein. Edustettuna on 11 eri etnistä ryhmää, joista yksi on valkoinen. Turnhallen tehtävänä on myös valmistella valtiollisia vaaleja, jotka Etelä-Afrikka haluaisi toimeenpanna Namibiassa mahdollisimman pikaisesti, jotta se voisi vapaasti manipuloida vaalien suorittamista ja tulosta. Turnhallen suunnitelmilla ei ole kansan kannatusta. Eräänä esimerkkinä painostuksesta, jolla yritetään saada Turnhallelle näennäinen kannatus, kerrottiin, että Corneliuksen korkeakoulun opiskelijat pakotettiin ottamaan eräänlaiset Turnhallen jäsenkortit ennen kuin heille annettiin mahdollisuus jatkaa opintojansa tässä oppilaitoksessa.

SWAPO:n ehdot

SWAPO ei hyväksy Turnhallen kokoonpanoa eikä sen uuskolonialistisia tavoitteita. Myös SWAPO haluaa Namibiaan vaalit, mutta ne tulee valmistella perusteellisesti ja siten, että kansan vapaa tahto pääsee esiin. SWAPO:n edustajat sanovat, että vaaleihin ei tule kiirehtiä hätiköidysti. SWAPO osallistuu vaaleihin ainoastaan seuraavien edellytysten täytyessä:

1. Kaikkien etelä-afrikkalaisten joukkojen on poistuttava maasta.
2. Etelä-Afrikan nimittämän ylimmän hallintoviranomaisen on poistuttava maasta.
3. Kaikki poliittiset vangit on vapautettava.
4. Kaikille poliittisille pakolaisille on annettava mahdollisuus palata maahan.
5. Vaalien valmistelu ja toimeenpano on suoritettava YK:n valvonnassa.
6. Vaalien tulee olla yleiset ja yhtäläiset siten, että jokainen yli 18-vuotias namibialainen on vaalikelpoinen ja äänioikeutettu.

Ei heimoristi- riitoja

Eräät valkoiset Etelä-Afrikan hallituksen kannattajat vakuuttivat meille, että poliittisen vallan antaminen kansalle olisi mahdotonta. Se johtaisi verisiin heimosotiin afrikkalaisten kesken. Kysyimme SWAPO:n edustajien mielipidettä tästä väitteestä. He vastasivat ensin leikillisesti, että on parempi tappaa itse itsensä, kuin alistua valkoisten tapettaviksi. Vakavasti puhuen he totesivat, että afrikkalaisten kesken ei vallitse heimovihaa. Eräs osoitus tästä on SWAPO:n oma toiminta, jossa eri afrikkalaiset heimot yhdistävät voimansa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Etelä-Afrikan viranomaiset sen sijaan yrittävät ylläpitää kuvitelmaa heimoristiriidoista ja ruokkia niitä muun muassa asuttamalla afrikkalaiset heimoittain eri bantustaneihin ja afrikkalaisten kaupunginosissa eri alueille.

Omasta toiminnastaan SWAPO:n edustajat kertoivat, että he yrittävät löytää ihmiset, sieltä, missä nämä elävät ja työskentelevät; tehtaissa, kaivoksissa, maatiloilla. Yleiset kokoukset ovat kiellettyjä. Ihmiset pelkäävät poliisia ja sen vuoksi avoin toiminta kansan parissa on vaikeaa. SWAPO julkaisee pamfletteja ja omaa lehteä, joita jaetaan laajalti. SWAPO:n toimisto olikin täynnä kirjallista aineistoa ja melkoinen joukko nuoria afrikkalaisia oli kerääntynyt sinne keskustelemaan ja lukemaan.

Sekatalous ta- voitteena

Vapaan Namibian tulevasta taloudellisesta järjestelmästä SWAPO:n edustajat toteavat, että tavoitteena on sekatalous. He haluavat yhdistää parhaat osat kapitalismista ja sosialismista Namibian tarpeiden mukaisesti. He eivät tulisi karkoittamaan valkoisia, mutta eivät myöskään anna vakuuksia valkoisille perioikeuksista ja tietyistä viroista. He eivät myöskään tulisi karkoittamaan vierasta pääomaa, mutta vaativat hyväksyttävämpiä ehtoja vieraan pääoman toiminnalle Namibiassa. Lähtieässämme jäävät mieleen kaikumaan suomalaisten lähetystyöntekijöiden kouluttaman kristillisen keskuksen johtajan sanat: "Me haluamme vapauttaa koko kansan; myös sortajamme".

Tebello Motapanyanen haastattelu

Tebello Motapanyane (20) oli Etelä-Afrikan mustien opiskelijoiden liikkeen (SASM) yleissihteeri Soweton kansannousun aikaan kesäkuussa 1976. Nyt hän on maanpaossa ja kiertää Afrikan eri maissa auttamassa muita Etelä-Afrikasta paenneita nuoria. Tebello kertoo, että Tansaniassa Dar-Es-Salaamissa on yli 400 nuorta pakolaista keräilyleirillä odottamassa jatkosijoitusta ja opiskelumahdollisuuksia. Nuorin on 12-vuotias. Sambiassa Lusakassa on noin 50 nuorta ja pienempiä määriä eri puolilla Afrikkaa.

Tapasin Tebello Motapayanen Lagosissa elokuun 26 päivänä YK:n järjestämässä apartheidin vastaisen toiminnan konferenssissa. Tebello osallistui konferenssiin yhtenä ANC:n edustajista. Tebello ei ole aikaisemmin antanut haastatteluja. Nyt Lagosissa on monta pyytäjää monesta maasta. Taistelija on hieman hämmentynyt. Väsynyt myös, sillä edellinen yö oli vierähtänyt työryhmässä, joka valmisti ANC:n päätöspuheen-vuoroa konferenssille. Tebello haluaa kuitenkin puhua. Kuten hän sanoo, on tärkeää, että voimme selittää, mistä on kysymys Etelä-Afrikassa ylipäätään sekä koululaisten ja opiskelijoiden liikehdinnässä afrikkalaisten kaupunginosissa. On tärkeää, että saamme yhteyksiä siihen maailmaan, joka tukee kamppailuamme. On tärkeää, että keskustelemalla valkoisten kanssa totumme pois siitä katkeruudesta, jota kokemukset omassa maassamme ovat meihin juurruttaneet. Me emme taistele väriä vastaan, vaan järjestelmää vastaan, joka käyttää rotusortoa aseenaan.

"Koulutuksen tehtävänä on vapautta eikä orjuuttaa"

"Koululaisten ja opiskelijoiden nousu Sowetossa oli tähdätty afrikkalaiselle väestölle luodun koulujärjestelmän heikkouksia vastaan, mutta myös koko rotusortojärjestelmää vastaan. Nuorten taistelu nousee mustan väestön elinolosuhteista, köyhyydestä ja sorrosta", kertoo Tebello.

"Afrikkalaiset koululaiset järjestäytyivät vuonna 1970. Toiminta alkoi oppikouluissa paikallisella tasolla. Myöhemmin muodostettiin valtakunnallinen organisaatio. Koululaiset ilmaisivat ajatuksiaan runon ja draaman keinoin, kokouksissa keskusteltiin ongelmista. Koululaisten liike ei ollut poliittinen, mutta se suuntautui järjestelmää vastaan. Vapautusliikkeet oli julistettu laittomiksi, johtajat oli eristetty, toiset olivat uhranneet elämänsä. Kysyimme, mitä meidän tulee tehdä."

"Afrikkalaisten lasten ja nuorten koulutus on erilaista kuin valkoisten. Meidän koulutuksemme tavoitteena on psykologinen orjuuttaminen. Meille ei anneta opetusta, joka johtaisi henkiseen kasvuun ja tietoisuuteen. Valkoiset haluavat tehdä meistä ihmisiä, jotka ovat ruumiillisesti aikuisia, mutta henkisesti lapsia."

"Sitä myöden kun koulutuksen tason arvostelu laajeni kiristyivät myös hallituksen otteet. Vuonna 1976 hallitus ilmoitti päättäneensä, että afrikkalaisten kouluissa osa opetuksesta on annettava afrikaansin kielellä englannin sijasta. Tämä oli uusi alistamiskeino ja myös yritys katkoa niitä siteitä, joita englannin kieli loi muuhun maailmaan. Afrikaans on valkoisten buurien, sortajiemme kieli. Uudistus aloitettiin Transvaalissa, alueella, jossa ihmiset olivat jo valmiita taisteluun. Koululaiset afrikkalaisten kaupunginosissa alkoivat suunnitella vastatoimia

ei vain Sowetossa, vaan kaikkialla Transvaalin alueella. Organisointi lähti oppikouluista. Aktivistit kulkivat koulusta kouluun. Kollektiivinen toiminta hahmottui."

"Afrikaansinkielistä opetusta eivät vastustaneet ainoastaan koululaiset. Koulujen johtokunnat ja lasten vanhemmat olivat vedonneet hallitukseen ja vaatineet määräyksen peruuttamista. Myös valtaosa opettajista vastusti uudistusta. Nämä kannanotot ja neuvottelut eivät tuottaneet tulosta."

Joukkomielen-
osoitus 16.06.
1976

"Neuvottelujen epäonnistuttua päätimme osoittaa suuttumuksemme mielenosoituksella. Valitsimme ajankohdaksi kesäkuun 16 päivän, jolloin Vorster oli matkustanut neuvottelemaan Kissingerin kanssa. Halusimme osoittaa, että asiat eivät suinkaan olleet hyvin Etelä-Afrikassa toisin kuin Vorster yritti maailmalla vakuuttaa."

"Halusimme voimakkaan, mutta rauhanomaisen mielenosoituksen. Kielsimme väkivallan käytön omiltamme. Meillä oli ihmisiä, joiden tehtävänä oli valvoa tämän kiellon noudattamista. Onnistuimme. Tuhansiin nouseva joukkomme oli kurinalainen. Etenimme kahdeksan kilometriä ilman pienintäkään välikohtausta. Sitten vastassamme oli poliisimuuri, joka avasi tulen. Kaksi ensimmäistä uhria oli 13-vuotiaita. Meillä ei ollut aseita, mutta tempasimme kiviä ja kävimme taisteluun. Sinä päivänä ja sen jälkeen tapahtuneissa lukuisissa yhteenotoissa on kuollut yli 1 000 ihmistä. Tarkkaa lukua emme tiedä, koska monien kadonneiden kohtaloa ei tiedetä. Ehkä he ovat kuolleet, ehkä pidätettyinä, ehkä onnistuneet pakenemaan Etelä-Afrikasta."

"Kesäkuun 16 päivän mielenosoituksen jälkeen poliisi kulki ovelta ovelle ja pidätti kuulusteluja varten kaikki 9 vuotta täyttäneet koululaiset."

"Veljeni pidätettiin, koska minua ei löydetty"

"Kesäkuun 7 päivänä 1976 nukuin viimeisen kerran kotona. Poliisi oli jo koululais- ja opiskelijaliikkeen aktivistien kintereillä. Piileskelin Sowetossa kolmisen viikkoa liikkuen talosta taloon. Sitten pääsin rajalle ja eräänä yönä rajan yli Botswanaan. Poliisit pidättivät 17-vuotiaan veljeni, jotta tämä paljastaisi olinpaikkani. Veljeni ei tiennyt missä olin. Häntä oli turha kuulustella. En tiedä mitä hänelle on tapahtunut. Hän ei ollut päässyt vapaaksi kun pakenin maasta."

"Sen jälkeen en ole kuullut mitään perheestäni enkä ole voinut lähettää heille viestiä. Toivon, että he saavat jotenkin tietää minun olevan hengissä ja terveenä."

"...kun ihmiset menevät Etelä-Afrikan edustustoon ja kysyvät..."

Konferenssipäivän päätyttyä menemme yhtä matkaa hotelliin, jossa molemmat asumme. Tebellon ystävät eivät ole vielä saapuneet. Jäämme odottamaan ja jatkamme keskustelua. Tebello kertoo, että hän ei mielellään ole yksin. Hän on kaksi kertaa täpärästi pelastunut liikenneonnettomuudelta Tansaniassa ja Sambiassa. Hän tietää, että etelä-afrikkalaisia pakolaisia on surmattu. Hotellihuoneessaan hän ei ole koskaan yksin ja muutenkin liikkeudessaan hänellä on aina joku mukana.

Tebello palaa usein puheessaan nuoriin pakolaisiin, joiden asioita hän hoitaa. "He ovat niin nuoria", hän huokaa. Hän pelkää, että he joutuvat liian koville. "Kaikesta on puutetta, koska ei ole rahaa. He eivät voi hankkia vaatteita, kirjoja, tavallisimpia välttämättömyystarvikkeita. He tarvitsevat myös henkistä tukea, yhteyksiä muihin ihmisiin. Vieras ympäristö ja uusien kokemusten tulva on nuorille hämmäntävä." "Tiedätkö", sanoo Tebello ja alkaa nauraa, "en ollut koskaan nähnyt kylpyhuonetta ennen kuin maanpaossa". Sitten hän vakavoituu: "Tässä hotellissa jotkut kylpyhuoneet ovat suurempia kuin se talo, jossa äitini asui yhdeksän lapsen kanssa".

Kerron Tebellolle, että yritän saada hänen haastattelunsa julkisuuteen Suomessa. Hän miettii hetken ja sanoo sitten innostuneesti: "Kun ihmiset lukevat sen niin he menevät Suomessa Etelä-Afrikan edustustoon kysymään, miten mustaa väestöä kohdellaan Etelä-Afrikassa tällä tavalla, miten rotusortoa voidaan sallia. Siinä niillä on selittämistä, vai mitä."

Syyskuussa sain kirjeen Tebello Motapanyanelta Lusakasta. Kirje päättyy seuraavasti: "Elämällä on käännekohtansa. Vorsterin hallitus ei pidä valtaa ikuisesti. Se tulee sortumaan. Oli innostavaa tavata ihmisiä, jotka jakavat surumme Etelä-Afrikan sorrettujen ja riistettyjen ihmisten kohtalosta. Teidän tukenne antaa meille rohkeutta taistelussa rasismia vastaan."